

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

I.

Stopam pred čitatelje, da se nekoliko prijateljski pomenimo ob imenitni stvari. Ali se boste pa tudi strinjali s temi mojimi pogovori in mislimi? Z nekaterimi pač, z drugimi pa ne vem, kaka bo. Človek, ki ima svoje prepričanje, rad bi sicer, da mu je vsaj nekoliko odobré tudi drugi, ali siliti se ne da — nikdo.

V borbi za ideje in njihovo uresničenje je življenje. Mi Slovenci igramo tu se ve da malo ulogo: mi ideje v obče le vzprejemljemo ter si jih osvajamo, kakor znamo in moremo. Premali smo, da bi ideje dajali kot narod. Posamezniki so se sicer poskušali tudi tu in nismo ravno brez mož, ki so imeli svoje misli. Sploh pa je naš zgodovinski razvitek bil že od davna navezan na druge. Ne moremo se sicer s tem ponašati, posebnega narodnega ponosa ali celo šovinizma nam to buditi ne more, pa borba za obstanek nas je vsaj naučila, da v obče precej trezno mislimo, in ljudstvo pač še bolj ko inteligencija. Saj ljudstva fraza ne more raznetiti na dolgo, ono se drži le bolj žive potrebe. Se ve da večkrat manjšine govore v imenu vsega naroda in celo tako, da se sam narod ali večina dasta zapeljati ter mislita, da so nazori manjšine res narodni.

Sosedje, na katere smo zgodovinski navezani, niso naši prijatelji, kakor vemo. Ali pa smemo govoriti to o celini teh sosedov? Mislim, da ne. Narodnega sovraštva nima naš narod niti proti Nemcem, ki so bili in so še vedno najmenj — ljubeznivi z nami. Ali pa ni tudi pri naših sosedih mnogo ljudij, ki tudi le preveč trpé, čeravno brez zatiranja njihove narodnosti; boja in borbe imajo torej tudi oni doma dovolj. Mi torej živimo vsi v neki borbi in gotovo celo oni, ki najbolj želé večnega mirú, mislijo in želé le, da se ne bi več prelivala človeška kri; popolnega mirú brez vsake borbe si nikdo želeti ne more. V borbi se jačajo sile, v njej je napredek — se ve da samo v pošteni, ne v oni borbi, ki jo vodi n. pr. spekulativni kapital v obče s popolno zavestjo, da ograbi svojega bližnjega. Tu mora zmagati veliki kapital, mora dobivati zmerom bolj značaj spekulacije v borbi za obstanek — kapitalistov med seboj,

ki pa vendar dobivajo rastoči vpliv na življenje. Morda delo in znanje še nikoli ni bilo v tako širokem razmerju odvisno od spekulacije ko zdaj. Brez dogovora ali pa tudi ž njim spekulacija kot borba za korist posameznega srečneža znižuje cene tako, da celi stanovi za svoje produktivno delo dobivajo komaj toliko, da ravno ne propadejo, da celo narodje sploh stopajo zmerom bolj odločno v naravnost robsko odvisnost od — denarnega trga.

Iluzij si torej nikakor ne smemo delati: naša doba je jáko resna. Nekaj tolažila imamo sicer tudi v tem, da nas kapitalizem zjednačuje, sili na skupno delo, da mora želeti razširjevanja omike, da rabi rastoče znanje kot rastočo silo v tej veliki borbi. Tu je gotovo nekaj pojasnila za priznano resnico, da civilizacija dobiva odločno demokratičen značaj. Tudi naš narodni razvitek obseza po svojem smeru ves narod. Naša omika se širi od tistega dela srednjega stanu, ki je v neposrednji dotiki z narodom, še najbolj pozna njegove dobre in slabe strani, ker je največ sam vzrastel iz tega nižjega narodnega dela. Omika se širi tako po naravni poti ter se koreni v narodnih masah. Takega srednjega stanu, ki bi se bil zelo oddelil od naroda — kakor se je n. pr. nemško meščanstvo že v srednjem veku — nismo mi nikoli imeli. Kar je bilo tega in je še do zdaj ostalo, razvijalo se je v obče po tujem, mešalo se s tujci: ravno za to so bila naša mesta dobila bolj ali menj nenaroden značaj. Vender pa je to meščanstvo bilo vedno preslabo, da bi se bilo moglo postaviti po polnem na svoje noge: moralo si je vedno dobivati iz naroda novih sil in je ostalo tako v zvezi ž njim veliko bolj ko n. pr. nemška gornje-avstrijska inteligencija s svojim nemškim kmetom.

Zelo podoben je razvitek tudi drugih slovanskih narodov, ki so bili ali so še pod velikim tujim vplivom: pri Čehih, Slovakah, lužiških Srbih, Malorusih, Bolgarih in Srbih. Pri Poljaki in jednem delu Hrvatov sta se bila duhovščina in plemstvo sicer veliko bolj oddalila od naroda, a pravega srednjega stanu v zapadnem zmislu tudi ta dva naroda nista imela. Vender je razumljivo, da je v teku stotletij nastal med inteligencijo in narodom bolj širok jez, ko pri drugem slovanstvu. In ko je v naši dobi slovanski preporod dosegel tudi Poljakov, gospodoval je Evropi romantizem s svojim idealizovanjem preteklosti: prošlost idealizujejo tu vsi: zgodovinar, pesnik, slikar. Ljudje se odvrtaajo celo z neko strastjo od sedanjosti v sladke aristokratske sanjarije o prošlosti, kakeršno si slika tako do-

morodno navdušenje, t. j. brez treznega, kritičnega mišljenja in malo koristno, četudi izvira iz najplemenitejših čutov in zares genljivega domoljubja, kakor je vidimo pri Poljakih.

Zgodovinski značaj kakega naroda ali tudi posameznega stanu menja se težko celo tedaj, ko bitna korist narodnega življenja zahteva hitrejšo izpremembo. Tudi romantična megla ne ugiblje se hitro solncu resnice, ki je blagodejno solnce, četudi nam mesto umišljenega raja kaže slabosti in nesreče. Ali ono nam daje zato moč, da se odtrgamo od škodljivih sanjarij.

Tudi med hrvatskim narodom in inteligencijo vidimo jez, ki ga niti široki, v svoji težnji zares demokratični valovi ilirstva niso raztrgali. Inteligencija ušla je bila že davno daleč od naroda, odtujena od njegovega skoro patrijarhalnega stanja in duha tako, da so nedavno „Narodne Novine“ (17. junija 1882.) med drugim priznale tudi to: „Morda se ne vidi v nobeni zemlji toliko nasprotje (opreka) med duhom ljudstva (puka) in njegove inteligencije, koliko je v Hrvatski“. —

Tako premalo poznanje narodnega življenja in uvetov zdravega razvitka, združeno z neko preveč hlastno željo, da postane narod fednak omikanim, zakrivilo je n. pr. zakon o zadrugah (1874. l.). Zdaj, ko so žalostni nasledki drobljenja produktivnega kapitala in močij preočiti, izgovarjajo se radi, da se ta „patrijarhalna“ in „nekulturna“ zadruga (ki je bila pa vendar v obče premožna ali celo bogata) ni dala držati, ker da ni bilo pokornosti in reda itd. Ali že pri posvetovanji o tem zakonu se je dobro reklo, da, „ko bi se držale one (vladne) naredbe, ki predpisujejo zadržni red, ne bi zadruge toliko želele, da se dele in drobe“. Odkar so se zadruge začele zakonito deliti, palo je hitro narodno blagostanje in dan danes „mora se žalibože priznati, da je hrvatski narod socialno-ekonomičnoj krizi blizu“ („Nar. Novine“ 17. junija 1882.).

Razpad zadruge gotovo ni vsega tega zakrivil, ali dokazal je pa vendar, da prenagljeno vzprejemanje tujih zakonov lahko strašno škodi in da mora vsak zdrav razvitek temeljiti se na znanji stanja svojega naroda, a ne v zaljubljenosti v kake teorije, kakeršna je bila n. pr. tu liberalna teorija neomejene svobode v razpolaganji s svojim imetkom: ona je kapitalističnemu izsisavanju v obče in oderuškem še posebe na stežaj odprla vrata. Le praktično znanje čuva od prenagljenosti, v katero tudi čisto domoljubje lahko zabrede.

II.

V kakem kulturnem stanju smo mi Slovenci? Vsestransko na to ne morem tu odgovarjati. Vem^o pa vendar, da je reformacija jako vplivala na prebujenje našega naroda in da je celo potem nastopivša katoliška reakcija za svoje namene potrebovala slovenskih knjig. Valovi velike (francoske) revolucije so dosegli tudi nas, in Vodnik je mogel zapeti navdušen slavospev vstaje nju slovenskega naroda.

Mogočnega duha prebujenja in oživljenja pa tudi huda reakcija „svete zveze“ ni mogla zatreti. Iztisnen iz sedanjosti povračal se je duh narodov v preteklost ter v meglenem romantizmu iskal občloveških in narodnih vzorov. Rešil se je tako po polnem lažnega klasicizma celo na Francoskem, kjer je v prošlem stoletju tako mogočno vladal ter širil se na vse strani — celo v daljno Rusijo. V literaturi so se pojavili živi ljudje mesto lesenih kraljev in kraljic, bogov in božic, katere je bil klasicizem skušal oživiti. Ti junaki so bili sicer v obče sentimentalne pesniške abstrakcije, ne odgovarjajoče zgodovinskim resničnim junakom, junakinjam in sploh ljudem srednjega veka, kjer je romantizem iskal svojih vzorov in vrlin, kakršnih ta doba niti ni imela. Vendar so to bili ljudje, rahločuteči, celo pretirano-rahločuteči.

Ta občutljivost, to romantično sanjarjenje je nastopilo potem korak naprej in sicer, ako se more tako reči, ne na desno k op-tizmu, ampak tja, kjer se je skušalo čutiti gorje vsega človeštva brez razlike vére in narodnosti, torej korak k svetski boli. Ta korak je bil brez dvojbe napreden, on je približeval ljudi k sedanjemu življenju, budil je sočutje za gorje posameznikov in celih narodov, četudi je v svoji bitnosti le jedna vrst, jedna doba v razvitju romantizma. Ali romantizem je začel biti tu odločno delaven ter je visoko povzdignil zastavo osvobojenja posameznika in sovrastva proti robstvu, zastavo osvobojenja vsega človeštva. Tak je bil Byron, tak je še večji velikan romantizma — Victor Hugo, najbrž zadnji veliki njegov zastopnik. Pa tudi on bi ne stal še zdaj tako visoko, da ne čuti z zdanjim človeštvom, da ne čuti njegovih bridkosti in radosti, da ne vidi sijajnih uspehov, da v njegovem visokem duhu ne odseva svetla nada in živo prepričanje, da bode človeštvo premagalo robstvo, bodi si politično ali ekonomično, premagalo v imenu bratstva in svobode in da plemeniti francoski

narod, katerega on tako vroče ljubi, v tej borbi za civilizacijo ne bode nikdar stal na zadnjem mestu.

Victor Hugo je že davno romantik samo po obliki, po vzvišenem tónu svojih del: on v obče ne živi v daljni preteklosti, ampak v sedanjosti in bodočnosti, dela in trpi, bodri in svari, hvali in opomina.

Nemci so tem laže premagali romantizem svojih Hoffmannov in Tieckov, trnje svojih romantičnih filozofov, estetikov in politikov, ker niso nikoli pozabili sijajne dobe svojega živega (ne mrtvega francoskega) klasicizma, svojih velikanov Goetheja, Schillerja in dr., kateri so se tako navduševali za grško-rimsko civilizacijo, ker so živo čutili njen občečloveški značaj, njeno oživljajočo moč, katero je dobila ravno s tem, da si je bila pridobila v svoji bitnosti takoj občečloveški značaj (kakor tudi — in sicer še bolj — krščanska vera). Imeli so in imajo svojega Herderja, tega tudi nam posebno za to simpatičnega moža, ker je veliko pripomogel, da se je vzbudila ideja narodnosti in ker je v svojih „idejah o zgodovini človeštva“ risal tečaj človeškega razvitja od starodavnosti do zdaj ter poln vere navdušeno prerokoval bodoči razvitek.

V burni dobi teženj od 1830. l. dalje stopila je nemška literatura in znanost odločno dalje na poti napredka; življenje je začelo nenavadno vreti in kipeti, rodile so se nove misli, nove težnje ter literaturo in znanost zbliževale z življenjem. Sedanjost s svojim veseljem in togo začenja dajati vsebino literaturi in znanosti (liberalni zgodovinarji Rottek, Welcker, oba slavna učenjaka Aleks. in W. Humboldt itd.). Politika dobiva (pri Mladonemcih — Jungdeutschland) zmerom večjo veljavo v življenju, literaturi in celo znanosti. Učenost ne gospoduje več, kakor je v dobi nemških klasikov (Goetheja, Schillerja, katerih večkrat človek brez precejšnjega znanja staroklasičnega sveta in literature gotovo ne more dobro razumeti). Tudi romantizem ljubi svojo veljavo v dotiki z življenjem. Sicer ne gine po polnem ni nemški liberalizem, ni romantizem, nego družijo se z novo težnjo dobivajoč tako nov značaj: klasična učenost in romantična domišljija sta morali vendar odločno dati prvo mesto realnemu življenju.

Celó filozofija se je morala pokoriti novim težnjam; tudi ona se je približevala k življenju od Hegla pa do Schopenhauerja: ona je mogočno vplivala s svojo kritiko, s svojim odločnim zahtevanjem

(Feuerbach), da ima filozofija biti spoznanje tega, kar je (t. j. re-realnega življenja v širjem zmislu, v katerem zmislu je n. pr. duh po polnem realen, z novo estetiko (Herbarta) in na zadnje tudi s Schopenhauerjevim pesimizmom. Vplivala je tu na državo, umetnost in društvo, kakor so vplivale tudi veselo razvijajoče se prirodoslovne znanosti. Ves smer in namen bujnega tega razvitja pa je bil, da človek napreduje v vsakem obziru, napreduje na temelji spoznanja samega sebe in pogodb kulturnega življenja sploh. Za to postaje tudi oblika v literaturi in nekaj celó v znanosti bolj domača in prosta, kar je neizmerno važno za širjenje kulture iz ožjih krogov v široke narodne mase. Na misel se gleda veliko bolj ko prej in literatura ni več neka vzvišena naslada ali pa celó le zabava, ona počasi postaje potréba, veseli, a ob enem tudi uči.

Zakaj vse to omenjam ravno tu? Ker je evropsko duševno gibanje kolikor toliko vplivalo tudi na nas (in na vse slovanstvo), in sicer na nas najbolj nemško. Še zdaj je jedna glavnih naših nalog in skrbi, da se otresemo prevelike duševne odvisnosti od Nemcev. Koliko večja je bila nesamostalnost onih vrlih domoljubov, ki so l. 1830. ustanovili „Čbelico“? Jeden izmed njih; naš Preširen, povzdignil se je potem do nepričakovane pesniške visosti, ker je naš pesnik, t. j. pesnik realnega življenja. In gotovo Preširna visoko povzdiguje tudi to, da je on bil v vsej Evropi med prvimi, ki so nastopili novo pot ter ustanovili ono plodotvorno zvezo umetnosti z življenjem. Mali narodje hodijo počasi za večjimi, a vendar se je Preširnov genij visoko popél na krilih svoje divne poezije proti onim izobraženim velikanom naše sovremene dobe.

Preširen ljubi svojo Julijo, ljubi jo nesrečno, a to nesrečo poje tako, da vliva v svoje pesni vse svoje bitje, samega sebe kot clega človeka. Ljubi on svoj narod, nesrečno domovino in slovanstvo sploh, žaleč njegovo nezlogo; napósled ljubi človeštvo sploh. Ali ta ljubezen vodi pesnika do nesoglasja z življenjem. Preširen je torej pesnik žive resnice, ki more jedina trajno vplivati na svet, veseliti, učiti, pa tudi popravljati ga. Ravno v tem je glavni pomen omike in zdravega napredka, da nam ta realizem budi pozornost na postoječe krivice, trdi voljo, da jih odstranimo, daje za to sredstva in za popolnejše, srečnejše življenje sploh. Že sama slika nesoglasja med idealom in zdanjim življenjem je borba za

boljšo bodočnost, četudi nam morda ne daje neposrednih sredstev za ta boj. Ali daje nam jih posredno, in ako se ozremo po glavnih literaturah germano-romanskega in — počasi pa vendar odločno pojavljajočega se slovanskega kulturnega življenja, — vidimo jasno, da ta boj stopa v bližjo in bližjo dotiko z življenjem, da literatura in znanost, namenjena prej najvišjim krogom, teži, da se razlije kakor plodonosni Nil široko po nižavah življenja narodov, da doseže tudi kočice siromaka ter ga pokliče v kulturni boj.

Ni nesreča za slovenski narod, da se je moral in se mora za vse boriti: taka borba jekleni značaj, varuje od sanjarij, uči ceniti pridobljeno, bistri pogled na potrebe in kaže potrebna sredstva in ne skriva slabosti značaja ali dozdanjega razvitka. Tu se učimo ceniti sile vs ega naroda, spoznavamo škodljivost jednostranskega razvitka, pri katerem mora narod preveč zaostati za inteligencijo.

Pomen „Novic“ in zasluge dra. Bleiweisa za naš razvitek so nam jasne; vemo, da so „Novice“ dolgo najbolj budile in pospeševale narodni napredek v širokem, demokratičnem zmislu, ki obseza ves narod. Očita se nam zato, da je naše razvitje kmetsko, a to je ravno dobro. Skrbeti bomo morali, da ostane tako, da se ne slabi, n e g o j a č i zveza med narodom in inteligencijo, da bode inteligencija imela vedno pred očmi napredek vsega naroda in delala zanj. Zato je potrebno, da ona sama vedno zna najti in rabiti primerna sredstva za širok, zares naroden razvitek.

To pa je zdaj morda teže ko prej, ko smo se borili za vse, celó za svoje ime. Zdaj se vendar opravičenost naših glavnih zahtev naravnost ne taji. Ko bi se nam pa tudi vse te zahteve izpolnile, bil bi li nam s tem tako rekoč sam po sebi že zagotovljen pravilen, zdrav razvitek, t. j. razmeren napredek vsega naroda? Gotovo ne! Že zdaj, ko še nismo dosegli praktične ravnopravnosti, ne moremo si tajiti, da nismo niti v vsem glavnem zložni, da v obče sicer vsi težimo za narodno srečo ali da si jo jedni mislimo tako, jedni drugače ter bi se moglo celo dogoditi še bolj, k a k o r se je že, da bi jednim bila narodna sreča to, kar bi drugim bila nesreča: nemogoče to ni. Bojim se, da, ako dosežemo večjo ravnopravnost, ne zmanjša se nam celó misel in energija za zdrav napredek vsega naroda, ko bi se drobili na stranke in strančice. Pri slepem strankarstvu vsak posameznik glasno govori o narodu in o neizogibni sreči, ako zmaga njegova stranka. Ali narodu od

tega ni laže, nego huje, ker inteligencija gubi zmisel za prave narodne potrebe.

Mnogi iz boljših ali celó najboljših molcé, ker jim ne ugaja slepa strast ter si večkrat iščejo miru in duševne hrane v znanosti sami na sebi, t. j. brez obzira na praktično življenje in to tedaj, ko narod silno potrebuje primerne duševne hrane, praktičnega znanja, brez katerega naravnost propada. Razvija pa se tu posebno pri nas mladih, malih narodih skoro neizogibno polovičarski omikana ali na to svojo omiko strašno ponosna „inteligencija“, katera največ dirja za kakimi službami in službicami iščeč si vspeha s strastnim obrekovanjem itd. Nekateri pa spé na svojih „lovorikah“ ali pa drug drugemu kadé. Zapuščena mladina posnema starejše, ali pa najtežje probleme in naloge človeške civilizacije rešuje na temelji poslednje, navadno površno pisane ali pa čitane knjige ali celó časniškega članka. —

V taki zmešnjavi gubi se navadno mera prave vrednosti in zaslug posameznih oseb, ki se vendar še mučijo za narod, gubi se znanje pravih potreb in sredstev za njihovo dosego. Kriče pa taki ljudje bolj ko tam, kjer se nadaljuje že staro kulturno delo, katero se pa ne spoštuje, ker se ne razume.

Gotovo imamo pravico in celó dolžnost prejemati, kar nam kultura daje, ali ne brez zrelega premisleka, ne „na vrat na nos“ kakor pravijo Hrvatje. Drugače se kvari želodec, da sicer prejme hrano, ali je ne prebavlja, da gre vse hitro dalje doli, a narod je vendar — lačen. Te otročje bolezni se morda ni ognil noben mlad narod in tudi slovanstvo ne.

prišlecem nasproti, elegantno migne s svojo roko ter izjavi: „Gospôda, predstavljam Vam svojega ženina, profesorja Mladiča.“

„Oprostite, gospica!“ jeclja Mladič; toda čestitanje od vseh strani mu ustavi besedo in vse mu prijazno seza v roke.

Praktični zdravnik je pa tudi mislil, da mu je ta trenutek posebno ugoden, ker je gospica Tekla tako dobre volje. Vso svojo ljubeznivost zbravši se obrne na svojo spremljevalko: „Gospica Tekla, če bi Vam bilo ljubo, predstavil bi Vas kot svojo nevesto.“

„O lepa hvala!“ odgovori ona smeje se. „Papa so rekli, da morajo iti prej pogledat v Vašo zemljiško knjigo.“

Nekako tiho je zapustila družba staro razvalino. Mladič pa se celo pri svojem zvestem Arnikarji ni nič poslovil, ampak kar na noč se odpeljal s trdnim sklepom, da ne pride več v Griže. Radovedna gospica Ema je popraševala po njem nekaj časa, a ta spomin se je kmalu umaknil prejšnjemu dejanju in nehanju, in praktični zdravnik, gospod doktor Arnikar, zopet zahaja k svojemu najboljšemu pacientu.

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

II.

Evropska omika ima v glavnem jednoten značaj. Iz tega pa se ve da ne sledi še, da bi se vsak narod razvijal n. pr. čisto tako, kakor njegov sosed. Vender je razvitek vsakega posamičnega naroda tak, da se sam po sebi ne more po polnem razumeti, pač pa v zvezi z razvitkom drugih. Višja tuja omika se presája na narodna tla in ko je tu, kmalu lahko mislijo celo óni, ki so jo presajali, da se je vse presajeno tudi prijelo in tako postalo v nekem zmislju narodno. Pokazuje se tu lahko navidezna plodovitost, ko se dan danes lahko piše in tiska; navidezna posebno, če se napisano samo šteje, malo tehta in sodi, kar je pri začetnikih navadno. Celó to vidimo, da se ljudje radi šopirijo s tem tujim perjem in ponosno oznanjujejo svetu, da imajo „svojo kulturo“. To je smešno in škodljivo, ker odvraca od spoznavanja samega sebe in svojih potreb. Tolažilno je pa vsaj to, da narodni organizem prej ali slej

zameče, česar ne potrebuje ali prebaviti ne more; narod dobiva počasi več zmisla za prave potrebe, zapušča slepo posnemanje, dobiva svoje misli in vzore: obzorje se mu širi resnično, ne samo navidezno, kakor prej.

Kdo ne bi želel, da se narodu bistro širi kulturno obzorje, da dobiva novih idej in da mu postanejo kri in meso, prava last narodnega življenja? Gotovo je zanimljivo vprašanje, kako je naše obzorje? Na to odgovarja naše življenje, naš razvitek. Ali stara je resnica, da je težko čitati v knjigi življenja, četudi leži odprta pred nami. Vender nam daje rastoča omika vedno več sredstev, da čitamo v knjigi življenja. Jedno teh sredstev je književnost, v kateri odseva narodno življenje, ali bi vsaj moralo odsevati — kakor lice v zrcalu. Kako obzorje vidimo mi v svoji književnosti?

Da nabere tu nekaj gradiva odgovoru na to važno vprašanje, izbral sem si Levstika, Jenka, Stritarja in Jurčiča. Sledeče vrste niso torej kaka vsestranska presoja teh pisateljev, tudi ne obsezajo vseh del vsakega pisatelja: iščem le obzorja, v katerem se obračajo njihove misli. Tako naj jih tudi čitatelji sodijo.

I. Fr. Levstik. Vzemimo si „Pesmi“ (v Ljubljani 1854.). V „Vvodu“ pripoveduje pesnik, kako mu je „mladenič“ dal citre in zginil „v višave jasné, ko so se mu razvile perotnice“ (torej angelj, ne Apolon — malo čudna misel, če pomislimo, da potem večina pesnij poje ljubezen in sicer prav človeško, ne v nebeške). Tudi se vidi, da je bil pesnik še mlad, ko nam pripoveduje, kako si s trudom vadi na citrah mlade prste in „od mraka v mrak za strunami sedi.“ Njegove pesni donijo „Boginji petja“ v čast. Pesnik vabi svoje „tičke“ - pesni, da naj izlete ne boječ se ropotanja mnogih tičkov, da naj samo srčno odgovore, da so hčerke Levstika poeta, mladega očeta. Pesni je pel, pa brez česti in plačila, lotil se zatorej rajši poljedelstva, potem kupčije in napósled vojaštva — vse brez uspeha: ostala mu je samo pesen. „Povodnja deklica“ je nekako podobna Göthejevemu „Erlkönigu,“ samo bolj raztegnena je. Ljubeznivo nežna je pesnikova skrb za „prvo pomladnjo bučelo.“ —

Te pesni se beró gladko in — mirno. Sledeča je: „Dekle i tica:“

Dekle je zajemalo v vedro vodé,

V vedro kovano, vodice hladné;

Dva stiha — cela slika in kaka! S tako malimi sredstvi popolen uspeh! Dalje:

Pogleda se v vodo, vidi si obraz,
Začudi se svojemu licu tačas:
Lepote, ki jo na obrazu imam,
Za tri gradove bele ne dam.

Nova, dovršena, čisto narodna slika! A vesel ptiček skaklja po veji in poje mladi deklici, da, ko pravi pride, imel bode vso njeno lepoto zastonj. Deklica se huduje, ali ptica jej veli:

Ko moje peruti imela bi ti,
Še dans bi zletela čez hribe, doli;

in četudi bi dragi bil siromak, dobil bi takoj streho pod tremi gradovi — na deklice obrazu:

To rekel je tiček i zletel je z vej,
Zmed vej pod nebó, pod nebom naprej.
Dekle za njim gleda i pravi tako:
I kaj, ko vendar vse res bi bilo?
Tič leta nad nami, on vidi ljudi,
Ve dobro, kako se po svetu godí.

Tako mora peti le pravi pesnik, pesnik redkega daru in one srečne objektivnosti, v kateri se zrcali v pesniški dovršenosti — svet.

„Rožica“ toži se nežno, da jej je solnce posušilo potok bistre vode, kateri jej je koreninice in lice hladil. Mlada „Mlinarica“ prosi vodo, da bistro teče ter jej spira lice, da bode dragemu bolj zala; prosi jo, da se silno zлива, da bode pšenico rahlo, belo mlela — dragemu za potico. V svojo gredico bode napeljala sreberne vodice, da vzraste vesela kita — dragemu na slamnik. — „Srnica“ mlada, nedolžna se pase, a lovec jo ustrelí. — Ni ptice, ni ribice, ni poljske rože ne govore pesniku, a govore ljudje, da se ona dva ljubita: za to tudi pesnik in draga nečeta dalje skrivati.

Deklica spi na logu, a „pesnik“ želi, da bi jej lahki veter pihal itd. — „Strunar“ si želi hišice zelene, z bršlinom opletene, ljubice zveste, ženice vesele, čiste kapljice, majhen obed skupaj z drago — brez tretjega: prišli bi z neba zlati časi. — Podobne želje ima tudi „Zidar“, „Popotnik“ pa zapušča ljubo, samo da vedno roma po svetu. „Koledniki“ lepo po domači navadi pojo, darov „od rojakov“ proseči — saj so si v rodu vsi ljudje na zemlji.

Povsodi ima pesnik srečo, pri modrih možakih, pri veselih tovariših — le pri ženskih ne. — Poredni mladenič neče dekleta, ker nima postelje za ženo, okoli je nositi ne more, a osliča nima za

kaj kupiti: le sam rad okoli hodi. — V veseli družbi „Na vseh svetnikov dan“ čujemo prvokrat zdravijco „materi Slavi, ki njenega skoraj je pol sveta“. Tudi „študent“ poje brez skrbi, pa tudi pesnik se sprehaja veselo in brez skrbi vzpomladi ter samo obžaluje, da ni venca vzela, ki mu ga je bila namenila dekle, pa ni vedel tega; ne upa si povedati mladi plesalki, da jo ljubi in dovršeno lepo toži „pri potoci“ prijaznim, neskrbnim ribicam, da mu je vnela ogenj v sreči lepa devica,

Da več ga ne vgasijo
Potoci vsega sveta
In dež iz vsega neba
I vse široko morje,

in potem bridko vzdihuje, da so prešli zlati časi prve ljubezni.

Vidimo torej, da pesnik poje skoro samo ljubezen, ali veselo, brezskrbno mladost. Nekaj skepticizma vidimo v „glasu uma“ ko pesnik povprašuje, kaj ima početi, kaj verjeti, kaj je zapoved neba? Vender ga lahko umiri „glas duha“:

Skrbi záse, ljubi brata,
Dvigni ga, odpri mu vrata
I sodnik naj bo srce!

Vse življenje nade človeka tolaži, ura pa bije brez nehanja — do groba.

Pesnikovi nazori o življenju so torej — nedolžni in mirni. Take so tudi „Pušice“, iz katerih sta dve jako ostri: v jedni se bori proti čudni jezični zmesi, ko vsak piše brez obzira na druge Slovane, v drugi pa trdi, da se iz ilirščine in slovenščine jeden jezik ne „ustroji“.

„Ježa na Parnas“ je dobra satira, ali brez drugega pomena za naš namen.

Vzemimo dalje n. pr. pesni v „Mladiki“ (str. 3—30), ki so Levstikove. Iz njih se odlikujejo posebno sledeče: „Diguž“, klasični sveto-kriški kovač, ki ima obraz in nos potlačen. Načrtan je mož s takim zdravim humorjem in vsa pesen je tako realistična, kakor pesen „Vsak ob svojem času“. Pesnik je zdrav in krepak, ali more vender „brezupen“ misliti na njeno trdo srce, more misliti, da vse na svetu gine, da ga le žalost ne mine in solza mu ne vsahne, prava, gorka, moška solza — ne slaba, sentimentalna. Vender umni človek se povsod udomači. — Lepa slovenska idila je „Sramežljiva ljubica“,

ki se zarudi, ko deklice hvalijo mladeniča, ki ga ona ljubi, pa ne pripoveduje svoje sreče. V „Knjižni modrosti“ daje pesnik zlat nauk onim, „ktere pri knjigah obrastel je mah“:

V život se viharni vrzite!
Ne bodi vas rādosti, sólze ne strah,
Iščite, vživáje trpite!

Ko bi se učenjaki ravnali po tem nasvetu, koliko menj bi bilo na svetu neproduktivne učenosti, koliko več razumljenja sveta in koliko menj pedantizma! —

„Po noči“ je pesnik od ljubezni srečen, ker je drago prvič poljubil in objel. „Solze“ na samem preliva, a „Deklica“ svari dekleta, da se varujejo ljubih, ker

Z ljubim gre nedolžnost
In mir in pokoj duše
In sreča deklice.

„Žensko lice“ ukrotilo je toliko junakov, zmotilo je tudi njega „pevca brez modrosti in duše krepke.“ Uplenil je spomin — izvir nove bolečine, mislil, da mu je prosto srce, ko se vzbudi „stokrat večja strast“, in zato v „Vihri“ odkritih prsij teče „v piš viharno“, brezupen kliče bliske, pa nebeška moč se ga ne vsmili, četudi so okrog grčavi hrasti ležali, mecesni stari glave uklanjali.

„Pesniku“ (S. Jenku), ki je zatopljen v cvet lepot „germanskih“ (v jezikovnem oziru), očita, da ima ravno za to le nekaj velikanških sinov, če tudi ga je Muza za pesnika izbrala. A v „Glumačih“ biča kričače — domoročce, ki se v nemajo le za čast ali dobiček, saj „izdajstvo, samoljubje in mehkoča“ — „do vsega gnus, kar s tujstva k nam ne hodi“: to nas je unesrečilo, a ne tuja sila. Vidimo torej, da pesnik z močno roko in po pravici vihti svoj kritični bič, kakor tudi v „Lesnikah“ z zdravim dovtipom prav realistično šiba naše slabosti in norosti, če tudi se ne povzdiguje do sistematične društvene kritike, kakor se je bolj ali menj razvila ravno v naši dobi pri vseh večjih narodih.

Prav tako rekoč neodvisen humor, ki je pa časi tudi satira, vidimo n. pr. v fragmentu „Doktor Bežanec v Tožbanji vasi“ ali v „Pavlihi“.

Kakor venec iz najlepšega dišečega cvetja očarujejo nas prekrasne pesniške cvetice, razcevele v pesnikovem srci iz goreče ljubezni proti mladi deklici „tam pri mostu v belem dvoru“ (Zvon 1870)!

Vsaka beseda, vsaka podoba ali misel odpira nam čarobni vrt pesnikove ljubezni, vrt, kjer cvete ona ko „belo črešnjevo drevo“. To ni brezskrbna mladostna ljubezen, polna nad in veselja. Tam pod „senčnico“ pil je sladki strup, pa kako ga ne bi, saj se mu je prerodil ves svet, ko da ga „v zarji prejšnjih let odeva še mladosti cvet“. Boril se je, ali plamtečega ognja ni ugasil. Pri njej so mu vse misli in želje: nedosegljivo nežno, slikovito naroča drobni ptici, naj jej nese sto gorečih pozdravil, da mora k njej, če tudi „zgori v njenih žarkih tam“. Kaka resnična, kaka mogočna strast! Njeni žarki lijo se v čitateljevo srce ko toplo — oživljajoče solnce, in če tudi morda srce ni več mlado, če tudi je obdano z zidom bridkih izkušenj, ti žarki predró tudi trdi zid in njihova blagodejna luč zasveti v srce tja do tihega kotiča, kjer so nekdanj tako čarovito lepo cvele rožice vroče ljubezni, in glej, one so še tam: v solčni jasnoti te poezije dvigajo glavice, vse zopet cvete in zeleni, drobne ptičice pojó, vodice tiho šume in tudi ona je zopet tu, ona, ki je bila v ljubezni razvnela srce. —

Taka je pesnikova moč! To moč vidimo tudi še potem, ko se začneja mračiti nebo našega pesnika, ko ga muči skrb, „da je jezik ne dopove,“ ko se umiče v stran od nje, pa je vendar ne dolži. In kako mu je neizrečeno hudo tako, „da si ona še misliti ne more.“ Vidimo to moč, četudi se nam javlja pesnik zdaj brez imena, zdaj kot Radovan, Kamenski, Borislav, K-s, N. O., G. Z., M. P. Odjekuje nam še dalje v „Ljubljanskem Zvonu“, ko je „breznov sneg“ in predpust pesniku „dečlo“ vzela, ali ko mu vstajó sladki spomini „njene družbe“, ko „v nje god“ gorko toži, da je ona zdaj mrak njegovih dnij, pa jej vendar ne govori zle besede, če tudi ona „odkrito govorila ni nikdar (Njene zadnje želje).“

Pesnik torej tudi tó v ljubezni ni dolgo srečen, ali svojo nesrečo nosi z moško odločnostjo. On ni sentimentalni: poje le, kar je čutil in prebil. Resničen in zrel je tu kakor tudi drugodi (posebno dovršen in karakteristično - naroden v zdraviji: „Slovenskim svatom“). Pesniško moč ima toliko, da mu ni treba iskati pomoči v pesniških frazah ali pretiranem idealizovanji. Realen je tó, kakor je že v boljših svojih prvih pesnih, ki jih je pel še dijak. Zato deluje na nas s tako neposredno močjo, kakor je dana le izvoljenim pesnikom. Tak realizem se ima še najmenj bati premene ukusa: on nosi v sebi ono zlato zrno človečnosti, ki se ga ne prime

rja, četudi ga časovite zmote in zmešnjave lahko bolj ali menj pokrijó s prahom svojih slabostij in slepot, ali ne za večno: prej ali pozneje pokaže se vendar zopet zlato zrno v svoji lepoti in čistoti.

Pesnik čuti svojo moč, on je zaveden realist. To vidi pač vsak, kdor ga hoče oceniti, ali pa ga samo čita, ve, kako že dolgo blagodejno vpliva, da se učimo misliti, kakor misli narod, t. j. da zares poznavamo narod in za to mu bode gotovo še pozno potomstvo hvaležno. —

Nabralo se je za naš namen že precej gradiva. Kako obzorje vidimo torej pri Levstiku? V pesnih mu je glavni predmet ljubezen — svoja ali tuja. Ta ljubezen je resnična, zdaj srečna zdaj nesrečna, nezvestobe je kriv zdaj on, zdaj ona. Zakaj je tako malo srečne ljubezni, ne odgovarja nam pesnik ni toliko, kolikor Preširen, ko toži, da „device brez dot žalovati videl je samice“, „da človek toliko velja, kar plača“. Pesnikovo domoljubje vidimo v bridki tožbi, da

Trepét, plemèn razdòr, neskrb, slepòta,
Lastnost, s katero opicam smo v rodi,

krivica je naše nesreče. To služi pesniku na veliko čast, ker mi le preradi pozabljamo in sploh neradi mislimo, da smo si sami veliko krivi. Tudi za neke druge naše (in tudi sploh človeške) slabosti ni ravno slep: vidi jih, ali jih ne izražava s tako globokim čutom kakor n. pr. Preširen: za nje ima le v obče precej pohlevno satiro, kakeršno ima tudi naš narod. Sploh tako narodno (v ožjem zmyslu) kakor Levstik ne misli nikdo, celó naš Jurčič ne, narodno zmerom, naj si govori o gospodi ali kmetu, o navadnih stvareh ali celo ob učenih predmetih. Morda mu ravno za to tudi obzorje ni široko: narod si rešava vse po domače tako korenito in obširno kakor ravno more: da bi bolj globoko premislil svoje stanje, svoje težave in nadloge, da bi došel do kakih jasnih društvenih vprašanj, to mu se ve da še ni mogoče.

(Dalje prih.)

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

III.

Simon Jenko — je tudi liričen pesnik. Oglejmo si torej najprej na kratko, kako se odnaša on k ženski, temu neusahljivemu viru poezije in k svetu sploh.

1. Njegova pesen bo nosila njeno slavo „križem svet“, a iz radostnih njegovih solz razcevele bodo rože, vijolice pa iz otožnih. — Ptica v grmovji tožno žvrgoleva in zvezdice na nebu žalostno brlé, ker pesniku je zbolelo srce, da vidi povsodi le žalost. On ljubi njo in ona njega, pa se ga vender ogiba; zato jo prosi, da naj bode njegova. Ona glasno poje, strune ubira, on pa jo posluša blizu pri durih in solza mu lice namáka. — Zastonj! — Brez želje, brez nade tekli so mu dnevi, dokler mu ljubezen ni prestvarila zemlje v nebesa. Pomladni cvet, čas mladih let, kliče pesnika z ljubico pod milo nebo. Ko spava ves svet, pesnik misli zlate pesni, njej jih podava.

Slovo treba jemati, iti daleč čez gore: morda se snideta še kedaj, morda nikdar. Po slovesu se je privlekel nad polje teman oblak: to je žalostna misel sredi pesnikovega srca. Njej je pesnik pesni pel, in ko „njen v Ljubljano pride mož“, dobila bode tudi ona jedne, če tudi očitno njenega imena izreči ne sme, a skrivaj ga povedati neče. Pokopal je ljubezen, ali časi mu vstajejo spomini: kako je zunaj nevihta vila, a njima je bil lep večer; kako je mirno desno mu podala, z levo brisala si solze in dejala, da ga ne drži, če ga srce žene od nje proč; kako je neumni jezik klical: „Zdrava bodi vekomej“, noga nesla ga naprej, a srce vedno hotelo ponoviti blage dni. Trgal je rože njej za venec, trnje ga je ubolo do krvi, a njene radostne oči so mu ranile srce. Zvezde je klicala za priče, da je in bode njegova. Za to na tujem povprašuje zvezde, da li še bije srce zanj, ali one — molcé. Daleč od drage mu teče čas, v spanji se vrača k njej in ona mu zopet poljubljava mlado lice ko nekdanj; zvezde pa ne govore in ne čutijo več, ker ni drage, lepe kakor zora. Zginile bodo sladke sanje, ostale samo solze. —

Čez kratkih mesecev pet videla sta se zopet in skoro oba se glasno smijala svoji pretekli — norosti. Najbolje bode za oba, da se pozabi, kar je bilo: on se ne vpraša, kaj ga čaka, ona bi pa rada vernega možaka.

Samo iz njenih očij je bral pravo besedo za čut, gojil iz nje-nega poljuba nado, ki je nazaj želi, ko je izgubil drago. — Vse bi si oprostil, samo tega ne, da je njo tako neumno ljubil.

Rodoljubno dekle naj ga ljubi, in vsaka misel bode pesen. Vse življenje je posvetil njej, za vso žalost in muke naj mu vsaj pove, zakaj ga ne ljubi?

Mislím, da ta vsebina dolgega pojasnila ne potrebuje; naravno in prosto nam pripoveduje pesnik svoje srčno življenje, bolj žalostno ko veselo. Njegova ljubezen je nekako mladostna. Težko bi bilo posneti iz teh pesnij ljubičino sliko in njen značaj: najbolj karakteristično je še za njo, da sta se oba zasmijala, ko sta se videla čez kratkih mesecev pet. Nekaj časa sta bila oba srečna, vidimo globoko pesnikovo žalost, ko je ločen od ljubice. Vender prenaša tudi smrt te ljubezni — mladostno lahko; ve sicer, da ga ona časi preklinja, ali ne taji, da, ko sta si zvestost prisezala, legala sta oba, in kaj odločno priznava, da jo je neumno ljubil. Torej vse peripetije iskrene ali mladostne ljubezni, ki ne vprašuje veliko, kako in zakaj mari — ljubi.

2. Kakor ima v ljubezni le malo sreče, sodi pesnik tudi življenje sploh bolj mračno: Verjel je modrijanom in leta mladosti starrec začel. Od sladkih nad mladosti izpolni se človeku komaj polovica: srce gubi mladostne občutke in javlja se dvom in pesnik na grobeh poje slavo — trohljivosti. Komaj sedemnajst let star, zaničeval je že svet. Življenje so samo sanje (Obrazi VII): ohrani si samo spomin jasnih trenutkov (Obrazi XIX). Gorje človeku brez doma, ako zatajiti je

Prisiljen voljo i srce,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo i roke.

Zato v obupnosti prosi od Boga moči, da ostane mož, če se tudi svet ruši okrog.

To so najglavnejše misli, po katerih moremo soditi, kako je pesnik mislil o svetu. Četudi žali, da je modrijanom verjel in starrec živeti začel, četudi nam daje „zlato vodilo“ za življenje, da po-

zabimo nesrečo, a se spominjamo srečnih dnij: vender so njegovi nazori o življenju sploh bolj mračni. Življenje so težke sanje: pesnika se je zgodaj lotilo zaničevanje sveta in dvom. Priroda je brez sočutja: ona po grobeh razsipava cvetje. A njegovo „Trojno gorje“ je globoko resnično, saj je je pesnik v prepolni meri moral izkusiti s a m.

Da Jenku tudi šala in ironija nista tuji, vidimo iz „Našega mačka“, ki jokati začne, ko mu ljubica zboli in ne lovi več mišij, in ko mu jo vzame smrt, začne celo sovražiti življenje in se modro — obesi. Tudi „Hitra sprememba“ čez kratkih mesecev pet je pesniku vzela humor ravno tako malo, kakor šegavo vprašanje; „Kdo je kriv, al ti al jest?“ Pa tudi svojemu dekletu, ki je vzela starca, kaj modro prerokuje, kako bo še stokala.

3. Pesnikovi vzori niso mnogoštevilni. O kakih ženskih vzorih nam ničesa ne poje in celo iz negativne kritike ženstva (pa je ni veliko) ne moremo veliko sklepati o pozitivnem vzoru. Pač pa so njegovi domorodni nazori in vzori jasneje izraženi:

Tujke neče ljubiti, ker neizmerno ljubi naš slovanski rod. Ali slabo smo še razviti: da so v društvu možakov zale gospodične gladko kramljale slovenski, čul je samo v sanjah. Na visoki Tatri želi počivati, dokler bela zora (slovanskega) dneva ne oznani. Bridko žaluje, da mu domovina ni znana, ni spoštovana in da nam zgodovina le pripoveduje, kako rod za rodom — gine. Zato bi pesnik rad klečal nad jamo Sama, vlil si v žile Samovo domorodno ljubezen, in v pesnih navduševal — Slovene.

Adrijansko morje bilo je slovansko (!): vzel ga tuj meč. *) Ako se hočemo rešiti, naj bode naša volja krepka, kakor so naše gore, moč taka, kakor jo imajo naše reke, a srce mirno — ponosno, ko pomladi cvetna naša polja. A ti, Bog, ustvaril si nas ko listja in trave, pol sveta podaril sinom Slave, daj nam sile, da svoje sklepe premenimo v dejanja — brez slabosti. Zato

Naprej zastava Slave,
Na boj junaška kri!

Ko bo on počival v črni gomili, imel bo njegov narod jasne dneve. Sto let bode spal v grobu, potem mu zaigra živo zopet srce

*) Ta pesen se opira na napačno, a prejšnja leta sploh verovano misel, da so bili stari Iliri — Sloveni. Ured.

in ogledovat pojde po dragi domovini, da li so se že izpolnile njegove želje, ali pa ima dalje počivati? —

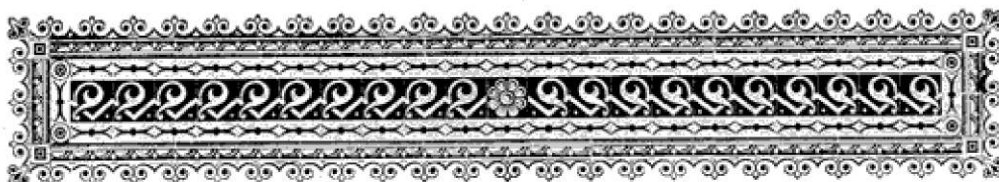
Slovenska in slovanska preteklost je torej žalostna, vendar pesnik slovanski rod goreče ljubi, budi ga v pesnih, želi mu trde volje in moči, kliče ga v boj, trdno veruje, da bode imel jasne dneve in v tej veri ni nič „narejenega“, nič pretiranega, nikakega šovinizma: vse je izraz pesniškega navdušenja, čistega in treznega uma, četudi je vse to povedano še občno ter pesnik ne govori drugje ko v „Napreji“ o sredstvih za dosego slovanskega vzora (in vojska je iz mnogih sredstev samo jedno in ne prvo) in tudi ne o vsebini tega vzora. Pa saj o tej bolj globoki in širši vsebini slovanskega kulturnega sedanjega in bodočega — razvijanja slovanski pesniki do sedaj še ne pojo mnogo, pa se tudi v prozi o tem ne piše mnogo (največ pri Rusih).

Kakšno je torej pesnikovo obzorje?

V mladostni svoji ljubezni uživa več žalosti ko veselja ter so njegovi nazori (o ljubezni) bolj mračni ko svetli, kakor tudi o življenji sploh. Vender za to ni niti sentimentalen v ljubezni, niti v svojih nazorih o življenji pesimist: resen je, ali svetska bol ga ne muči. Najbolj je izražen njegov slovanski vzor in v tem pogledu je njegovo obzorje odločno širje ko Levstikovo. Srce mu gorko bije za vse slovanstvo: vemo, da je ljubil posebno Ruse, a hrvatsko-srbsko nezlogo odločno obsojal. Kot liričen pesnik učil se je posebno od Byrona, Lermontova in Heineja (gl. Zvon 1879: Odlični pesniki in pisatelji slovenski Fr. Levca); meni se zdi, da se je ravnal najbolj po Heineji. Posnemal ga je posebno v svojih šaljivo-ironičnih pesnih, ko — kakor nemški pesnik — rad vzvišene čute premenja na prozo in ironijo vsakdanjega življenja. Vender ta ironija za našega pesnika ni tako karakteristična kakor za nemškega. Onega mogočnega protesta zoper sedanost, ki ga s toliko silo izražava Byron pa tudi njegov učenec Lermontov, naš Jenko — nima.

(Dalje prihodnjič.)

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J Celestin.

Josip Stritar. I. Najprej nekoliko o „Pesnih“ (Dunaj 1869).
 a) Pesnikova ljubezen. Ljubezen ga je obiskala „čez dolgo časa spet“, prinesla veselje in novo življenje. Ko ni pri ljubici, muči ga misel, da li mu je zvesta, popotnik trka na „njen hram“, a ona mu počitka obeta — na zvestih svojih prsih. Za pregreho svojega srca na kolenih joče pred njo in ne zastonj. Ona mu je domovina, ona sladka last. Ljubezen mu je zamorila mladosti cvet, ljubezen mu bode zvedrila oko: samo to mu tolaži bolno srce. In ljubezen je prišla, z njo sladki spomini, kako sta pri oknu molče slonela, ko je ljubezen dihala mlada zemlja, kako se je tu ujelo oko z očesom in usta z usti, kako je rano v jutro ljubica zagrnila okna, da jima beli dan ne drami sladkega pokoja. Sladki spomini! In vender, da se mu je udala, točil bi grenke solze — saj ni ostala zvesta: zveste nima svet žene.

Srce mlade deklice je spalo še v nedolžnosti; pesnik je je morda mogel vzbuditi, ali ga ni. Vzbudil je je drug, zato jej kliče brez žale misli, naj mu ostane zvesta.

Nazaj, srce, v tihi svoj hram! Lepo so bile sanje, ali vzbudil jih je beli dan, sreče up je ugasnil: srce nima več želj. Ali — ljubezen javlja se vender zopet: na sveti večer se umiče iz hiše drage, da njene sreče ne kali, o polunoci gre pred njene duri, da tam na mrzlih tleh leži. Sladke solze mu lijó iz očij, da mu je vslišala gorečo željo. Obema gine mladost. Za to „ljubiva, ljubiva se, lepa žena!“ Ali med puhlim, spačnim svetom ni mesta srečni ljubezni; tam sredi morja zeleni otok, tam ni hinavstva in lažij, tjà vabi pesnik njo — ki se plaho ozira nazaj. „Ostani“, kliče jej on in vidi, da je sam na vsem širokem svetu. Njeno oko solzno gleda za njim: pomnila ga bode vse žive dni, brez njega jej srce ne najde sreče, naj le gre od njega! —

Svoje prve ljubezni nam pesnik ne opeva, spomina le, da je hojeval k ljubi v vas. Pa tudi nova ljubezen in sreča ne trpi dolgo,

ker „zveste nima svet žene“. Srce miruje, nima več želj, dokler je lepa žena ne vzbudi, ali bridke izkušnje ne dajo mu dolgo uživati: iti želi na zeleni otok, kamor bolj praktična lepa žena neče z njim. Zrela pesnikova ljubezen je torej časi vender še jako idealistična ter precej gosto zavita v tančico svetske boli, marsikomu kazeče živo sliko ljubezni, četudi moramo priznati, da je iskrena in čist izraz pesnikovega duha in srca, ter vidimo tudi drugje še bolj čisto izraženo isto.

b) Otožnost. Še malo časa prenašaj, srce, svoje bolečine, saj do groba ni več daleč. Dokler si moglo, nosilo si gorje vsega človeštva (svetska bol): kar je dež razsušeni zemlji, to so solze ubogemu bolnemu pesnikovemu srcu. Dan in noč spremlja ga tiha žalost, a čoln mu plava čez morje brez jadra in krmila: ne želi si sreče, ne boji se nesreče. Izgubil je mlado življenje in cvet brez sadu. Vzdihuje ves človeški rod: nesreča je, da smo rojeni in jokajo se milijoni, če jeden le se veseli. Kruh s solzami je grenka jed: ali koliko je takih, ki solze požirajo — brez kruha.

Vender ima pesnik za to otožnost tudi leka: Boljša je pozna sreča, ko nobena: uživaj življenje, dokler je moč. Ta svet mu ne dopada, ali on tudi ne išče po brinji grozdja. Pesnik ženstva ne spoštuje posebno visoko, pa je vender ceni kakor življenje, brez katerega — biti ne more, četudi ga pameten mož ne ljubi. Preostro ženski soditi ne smemo, saj so dar božji.

c) Ljubezen do domovine je tretji glavni čut pesnikovega srca. V naročaji drage priigra mu solza v oči, ona pa ga vpraša, kaj pomeni ta solza, mami ima drugo ljubo? Ima jo nesrečno, pozabljeno, bolj jo ljubi ko vse in da jej more pomagati dragina kri, v njene bi prsi zasadil jej nož brez strahu: kako sme on uživati srečo ljubezni, ko sladko domovino nesrečno ve? Vedno misli nanjo in rad bi sam prelil kri zanjo. Ob Renu vidi srečen rod in se spomina svojega nesrečnega naroda. Ptici naroča tujec, da visoko čez gore nese na jug pozdrave in želje, da bi nebesa rosila jej mir in spravo med sinovi. Žali, da ima domovina malo zvestih sinov in da je v tujem mestu (na Dunaji) domoljubje doma.

Narodi bijejo krvave boje, sovraštva in prepira je poln svet. Kdo bode prinesel luč bratovske ljubezni? Slovanstvo bode razdejalo „k leto carstvo hudobije in sovraštva“. Saj nikomur ne bije v srcih blažje srce, noben narod ni za bratov srečo bolj vnet. Ali

ni to prekrasen vseslovanski vzor (saj polna resnica gotovo še ni)? Slovanstvo nima mnogo pesnikov, ki bi tako odločno obsojevali civilizacijo maščevanja, srda in krivice ter v blagem navdušenju sodili ravno slovanstvu najtežjo nalogo, da se narodi pomirijo. Ideal je pozitiven, brez misticizma, kakor ga imajo n. pr. ruski slavjanofili trdeči, da je slovanstvo svet čisto za sé, poln že zdaj visoke moralne in umne sile. On je brez onih občnih fraz o slovanstvu, njegovih sili itd., s katerimi se posebno mi avstrijski Slovani tako radi odlikujemo.

Kaka so pa sredstva v dosego tega visokega vzora? Vidimo jih nekoliko v svetih, ki jih daje pesnik „Mladini“, ko se vse maje proseč jo, da vsaj ona trdno stoji: ko si um bistri, naj si blaži srce; ljubeč domovino, naj ljubi vse človeštvo, sovraži naj hinavstvo, laž, v vsaki skušnjavi naj trdno stoji.

Ti sveti so gotovo potrebni, ali so tako občni, da bi človek prav želel, da pesnik mladini pove, s čim naj si posebno um bistri in blaži srce, kako naj ljubi domovino, da bode ta ljubezen kar največ delavna in plodna, da se ne izgubi v neko nevarno občno abstrakcijo, večkrat krivo, da je življenje naravnost nasprotno idealu ali pa vsaj življenje za sé, ideal za sé, nekaj prazničnega, skoro brez druge vrednosti, nego da se izkazujemo pred ljudmi. Taka občna ljubezen prevrača se rada v ono ljubezen vsega človeštva, ki je tudi preobčna, da bi mogla kaj pravega doseči. Prava ljubezen vsega človeštva je in bode le ona, ki na temelji konkretnega življenja in vseh njegovih pogojev teži za pozitivnim t. j. mogočim idealom človeške sreče na zemlji.

Pesnik na dalje priporoča mladini, da naj sovraži hinavstvo in laž. Ali katero hinavstvo in laž najbolj, katerih lažij se je posebno ogibati mladini sploh, v katerih skušnjavah naj trdno stoji, t. j. katere so največje zanje in za naše kulturno razvitje?

Rad pritrdim, da to ni lahko (posebno je težavno to glede vsega slovanstva, katero ima še malo dobitih od drugih takih idealov, še menj pa svojih). Ali nekaj konkretnega bi se morda vendar dalo reči, da se lepe pesnikove besede postavijo v neposredno dotiko z življenjem in blagotvorno delujejo nanj — kakor praktična morala.

d) Pesnikove balade so tudi otožne, saj

Žalost v srci, žalost po sveti,
Teško je pesmi vesele peti.

II. Ozmimo se še kratko na nekaj, kar je Stritar pozneje v svojem „Zvonu“ a) pel in b) pisal.

a) O svoji ljubezni tu ne poje, mari so vse te njegove pesni ali 1) otožne ali 2) domorodne.

1. V „solzni dolini“ je veliko krivice, vendar naj za to ne sovražimo ljudij. Saj tam, „kjer se rod človeški trudi in joka — tam bivati čem, tam moj je rod“ (Visoka pesem). Vendar postaje tu pesniku časi pretežko in „samotar“ si zopet želi na kraj samotnega otoka: tu je domovina, saj tu ni človeškega sledu nego mir. Po drugi sreči hrepeneti pa je greh. Ni na svetu pravega prijateljstva, in če hočeš prijatelja izgubiti, žrtvuj se, gladi mu življenja pota: on ti bode vse odpustil, samo — dobrot ne. Za to je življenje bolezen (?), nje nas ozdravi smrt, družega rešenja ni.

„Na prijateljevem grobu“ toži pesnik, da ne umeje sveta, svet pa njega ne. Za to so srečni prijatelji, ker so dospeli, kamor tudi njemu želi srce.

2. Še v „Mladiki“ smo čuli zlat pesnikov nauk, da naj „sveto služimo sveti domovini“. V „dunajskih sonetih“ ostro biča naše domače nadloge, samopašnost, nezlogo in posebno prvake, kakor tudi v „dunajskih elegijah“ bridko toži, da je zmerom menj Slovenije zvestih sinov, da je slovanstvo še vedno v temi, da gospoduje samopašnost in prepir, da torej zdaj ni čas sladkih besed in zaljubljenih pesnij. Žalostno je zdaj, posebno pa, ker se nam izneveruje mladi svet (Na starega leta večer 1878).

Jedno črto za svoj slovanski ideal nam daje pesnik v „Preširnovi oporoki“ veleč, da „izgled naj blagodušja bo Slovan“. V „Raji“ pa v prekrasnih pesniških slikah predočuje reve in nadloge bratskega naroda, biča hinavstvo in brezsrčnost „omikane“ Evrope in skoro v obupu poje, da je Slovan rojen trpin (Pesem brez imena). Tu se je pesnik povzdignil do globoko občutenih in nenavadno nežno petih sovremenih političnih pesnij, kakeršnih ima umetna slovanska poezija — malo.

Srce mu gorko bije za vsakega trpina sploh, tudi za delavca, kateremu kliče gotovo čisto iskreno: „jaz roko ti podam“.

b) Ni moja naloga Stritarja prozaike vsestransko presoditi. Za svoj namen naj torej le kratko omenim glavne vrste dotičnih njegovih spisov.

1. Lepo je število njegovih pripovedovalnih spisov in kak očiten napredek od čisto nemški sentimentalnega in kosmopolitičnega „Zorina“ (1870) do n. pr. „Sodnikovih“ (1878). Med tem ko je „Zorinu“ tak, „kakor bi se bil kopal v solzni reki, kakor bi se bila napojila mu duša z nesrečo in žalostjo, z revo in trpljenjem vsega človeškega rodu“: je oče Sodnik prav tip marsikaterega našega kmetkega velikaša. On je ponosen radi imenitnosti svoje hiše, in ta ponos raste ter se prevrača v trdovratno oholost tem bolj, čim bolj se Sodnik zapleta, dokler se po polnem ne zaplete — v svojo pogubo. Bolj ali manj tipične so tudi druge osebe; vse se razvija živo, dramatično in čitatelj z veseljem priznava, da so to naši ljudje, da je to naše življenje.

To se pisatelju drugodi ni ali vsaj ni tako posrečilo, kjer je na prvem mestu le bolj romantično-sentimentalen efekt, a ne tipičnost ali karakteristika, osnovana na realnem življenji; kjer le prevečkrat premaguje in gospodari hudobija, a dober človek ne slavi zmage kakor v romanu ali povesti, napisani po šabloni, mari naravnost žalostno propada. Velika večina Stritarjevih povestij pa preveč končuje po znanem receptu, da dobro mora zmagati, a hudo se kaznovati. Ravno to velja v obče tudi o tem, kar je Stritar napisal v obliki pogovorov, četudi se odkriva n. pr. v pasjih ali živalskih pogovorih marsikatera nesočutna stran človeka in lepa lastnost živali ter mnoge lepe misli, in četudi se prizor „Iz Bosne“ ne končuje srečno. „Deveta dežela“ pa je čisto idealistična fantazija.

2. „Literarni pogovori“ in „Zona“ nam hranijo mnogo lepih mislij in lepega pouka, mnogo blaga za sistematično kritiko. Ali tudi tu izpodjeda črv nekako slabotnega skepticizma čvrsto vero in zaupanje: kritik želi svetu velikega satirika, ali „zastonj, svet nima več moči (?), da bi rodil iz sebe takega moža“.

Ne gledé na to slabost pokazuje Stritar vendar pravo kritično moč, ne samo rušečo, ampak ob jednem zidajočo in odgojujočo. On jasno vidi jedno najneprijetnejših prikaznij v našem narodnem življenji — obrekovanje (lit. pogovori 1876), priznava potrebo bližanja poezije k življenju, ker tako da postaje bolj človeška (lit. pogovori 1877). Zato tudi zahteva, da ne zahajamo v salone, mari da se držimo domačih tál (lit. pogovori 1878), da ne bo nikdo ustanávljal francoske akademije v deželi, kjer ljudje še brati in pisati ne znajo („Zvon“ 1876: Zona), z mošk o odločnostjo opominja, da

kdor hoče pisati, naj se ne da motiti suhoparni šolski modrosti, ako ga zove „pesimista“, „realista“ in „nihilista“: „možje menijo, Bog vé, kaj so povedali, a pametnemu človeku so pokazali le svojo notranjo plitvost (Zona 1876)“. Kake globoko-resnične besede, odkrivajoče pot k objektivnosti in napredku! Če pa naše pisatelje odvrta od suhoparne šolske modrosti in pedantizma, ki vsako bolj živo duševno življenje v svoji suhi, sebični slavičnosti naravnost zatira, daje jim za to verno kazalo na pot: „Resnica naj vas (pisatelje) vodi povsodi: naravo, svet, življenje kažite svojim mladim bralcem v pravi podobi (lit. pogovor 1879)“.

3. Vsak, kdor piše o sedanjosti, piše tudi vsaj nekoliko o stanju človeka, društva in sicer za napredek ali proti napredku, t. j. njegove misli so kolikor toliko socialne, ali narobe. Socialnih mislij smo našli že do zdaj pri Stritarji, vendar naj slede nekatere še tu posebe:

Če tudi naše rodoljubje obseza v teoriji ves narod, vendar si ne smemo tajiti, da v življenji dosežemo le redkokdaj tako polnega rodoljubja t. j. živo praktično zanimanje za vse razrede do zadnjih siromakov doli gotovo v inteligenciji sploh še ni dosti razvito ter so tudi zdaj še jako pomenljive besede: „Nesrečnim bratom, ki žede in medlé v siromaštvu in nevednosti, podajmo usmiljeno roko, razsvetlujmo jih, pomagajmo jim k dušnemu in telesnemu blagostanju (Zorin)“. Dà, ako gine naše prosto ljudstvo, naš kmet, propada tudi slovenska inteligencija! Gotovo je tudi Stritar to mislil, ko je nasvetoval v svojem plemenitem navdušenju za ves narod, da pišimo samo za prosto ljudstvo. Toži se („Zvon“ 1877 lit. pog.), da tega nasveta večina slovenskega občinstva ni odobrila. Res je, zdaj smo vendar že toliko napredovali, da ne moremo pisati samo za prosto ljudstvo. Bližamo se pa drugi nevarnosti, da presajevaje omiko na domača tla ne pozabimo preveč ljudstva, svoje podlage, da ne pregledamo te zgodovinske resnice, da je narod ostal (če tudi samo v večini) slovensk tudi tu, ko se mu je bila inteligencija izneverila: slovenske inteligencije pa si brez napredujočega naroda gotovo še misliti ne moremo. Saj če se inteligencija preveč oddalji od naroda, mora se pokvariti; to vidimo dan danes v dobi hitro rastočega gospodstva kapitala prav jasno, da „kjer cvete velika obrtnija, cvete tudi pokvarjenost („Zvon“ 1878: Sodnikovi)“, „in ti (veliki) obrtniki so pijavke (ib.)“. Kako je žalostno

in sramotno za kulturo, da to imenujejo bogato deželo, če jih je petero, desetero, ki so siti . . . vse drugo je berač (ib.)“.

Stritar je tudi židovstvo dobro obsodil rekoč, „da je ono največja nevarnost, ki preti nam in omiki, kakeršno si mi mislimo“ („Zvon“ 1880: Popotna pisma). V „Klari“ („Zvon“ 1880) pa celo strežaj pravi naravnost, da sam Bog ne more ničesa opraviiti z židovskim narodom, katerega Klara kar sovraži, žid Artur pa kaj resnično in odkritosrčno pripoveduje, da so židje srečni gospodarji, da je zanje država in zakon. Dà, moč je pravica!

Stritar vidi tudi jeden iz najnevarnejših nasledkov neomejenega gospodstva kapitalizma duhovni proletarijat („Zvon“ 1879: Pogovori), ter se tu zopet tolaži, da je samo slovanstvo poklicano, da reši socialno vprašanje; ker glava se je morda potujčila, srce da je ostalo domače (da je le res tako!).

Mislim, da so že te opazke odkrile pisateljevo obzorje. Ljubezen je pesniku prava potreba: ona mu daje sreče, pa tudi mnogo bridkega gorjá. Ta ljubezen ni mladeniška. Vender ne vidimo niti iz nje, niti iz tega, kako nam drugje predstavlja žensko življenje in mišljenje, kaj on od ženske zahteva, kake so njene posebne pravice in dolžnosti, da li ima z napredkom napredovati tudi ona ali ne, kaj ima delati ženska sama ali pa z društvom sploh, da se ne zaredi ali ne širi pokvarjenost med ženstvom itd. Realnega stanja ne reši, pa tudi idealnih nad ne kaže, saj „zeleni otok“ ali „deveta dežela“ bi bila le neko ubežišče od ljudij, neki (umišljeni) lek za . . . „svetožalje“.

Dà, svetska bol je ona rudeča nit, ki je prav karakteristična za Stritarja. On sam pravi o njej: „Lehko je dokazati iz slovstev vseh narodov, da ni bilo nikoli velikega pesnika . . . ni bilo sploh velikega duha, da ne bi bil bolj al menj čutil svetožalja („Zvon“ 1877: lit. pog.)“. Res je v tem pojmu nekaj tako rekoč občečloveškega, ali pojem je za to vender čisto nov, sad konca preteklega in prvih desetletij zdanjega stoletja, ko je zapadno društvo iskalo izhoda iz žalostne sovremenosti ter v tej težnji najbolj razvijalo čut in sicer do bolne, ker pretirane nezadovoljnosti — ali brez konkretnih idealov boljše bodočnosti, pa tudi brez idealizacije preteklosti, kakor jo je bil razvil romantizem, v katerem je vse, dobro in slabo, pretirano veliko.

Ta — rekel bi — plemenita bolezen svetske boli ni bila nikoli občna niti na zapadu, mari je šla od naroda do naroda ter v književnostih zapuščala več ali menj sledov. Zdaj je v obče premagana: iztislili so jo življenje in bolj konkretni ideali bodočnosti. Tudi Stritar ima gotovo ideale, ali večkrat niso tako razviti, da bi pokrili omenjeno rudečo nit svetske boli in sicer ne glede na to, da nam kaže Stritar toliko idej in tako široko obzorje, kakor morda nobeden iz naših pisateljev. On sam priznava, da so njegovi spisi občinstvu presentimentalni. („Zvon“ 1879: lit. pag.) Celo lepa misel, da „izgled naj blagodušja bo Slovan“, ima — kakor se vsaj meni zdi — nekaj one „svetobolne“ slabosti. Saj poznavalec slovanske zgodovine se pač težko ubrani misli, da je ravno naše blagodušje, naša znana mehkost znak kulturnih početnikov ter nam veliko škodi. Pravični bodimo proti drugim, pa tudi proti sebi ter branimo sebi pravico kulturnega življenja z vso jekleno odločnostjo, za njo se borimo, skušajmo vedno dobro ločiti kulturno zrnje od plevela, in za ta namen imamo velik pripomoček v zlatem nauku, ki ga Stritar večkrat ponavlja, da naše duhovno življenje, naša književnost bodi v ozki zvezi z življenjem, ter zares (a ne samo v frazi) njegov izraz in njegovo ravnalo s pravim zmišlom za vzvišeni smoter, da odločno terjamo gospodstvo pravice (in ž njo bratstva) ter vse to po svojih silah pospešujemo! —

(Dalje prih.)

V spomin 125letnice Vodnikovega rojstva.

3. dne februarija 1883.

Što dvadeset in pet že let
 Slovenski je čakal svet,
 Odkar poródlil se Vodnik,
 Ki venec mu iz lovorik
 Za cvet njegovega duhá,
 V zahvalo vnetega srca,
 Sloven krog čela je obvil,
 Ki ga ljubeč vsegdár čestil,
 In ki mu hrani zvest spomin,
 Ker je krvi njegove sin.

16*

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

V.

Josip Jurčič. Ako hočemo dobro poznati in oceniti pisatelja, poznati moramo dobo, kadar je živel in kdo je najbolj vplival in kaj je najbolj vplivalo nanj? Jurčičev sošolec in dober prijatelj prav dobro vem, da je na Jurčiča še v gimnaziji naredil največji vtis Walter Scott, in da je bil tudi potem na Dunaji dolgo ves vnet zanj. Temu se pač ne bomo čudili, ako pomislimo, da je isti pisatelj vplival na romanopisje vse Evrope in da je celó oče francoskega realizma — Balzac bil njegov navdušen čestilec, četudi mu sam ni nič podoben, ker njegova dela so življenje, a W. Scotta imenuje Emile Zola (Parižskija pisma I. 31—32) samo dobrega dekoratorja, ki ga zdaj najrajši bero — mlada dekleta.

Iz angleških pisateljev sta Ch. Dickens in Shakespeare posebno vplivala na Jurčiča. Se ve da je poznal tudi novo nemško literaturo, vendar mislim, da nanj kot na pisatelja ni noben Nемеc toliko vplival kakor omenjeni Angleži, pač pa je (pozneje) tekmoval z njimi Iv. Turgenev, pa ne toliko, da bi bil bitno premenil Jurčičev pisateljski značaj. Saj Turgenev je že v štiridesetih letih našega stoletja s svojimi „Lovčevimi zapiski“ odločno stopil in ostal na stališči pisatelja, kateremu v pripovedanji ni glavna stvar romantična zanimivost (pri Jurčiču pa je), ampak verno slikanje značajev in stanja, v katerem so osebe, s tem glavnim namenom, da njegove slike kažejo društvu podobe iz življenja, njegove dobre in slabe strani ter tako odločno delujejo, da se v društvu budi samopoznanje in z njim želja, da se odpravi, kar je slabega in zameni z dobrim. Vemo pa tudi, da so že njegovi „zapiski“ probudili najživahnejše zanimanje za ruskega kmeta-tlačana ter mogočno budili in širili misel osvobojenju sužnega kmeta; vemo, da je Turgenev tudi po tem v celi vrsti romanov in povestij slikal in tolmačil tečaj razvijanja ruskega društva — do našega desetletja ter pridobil si tako ogromno značenje.

Kaj takega o našem Jurčiči pač ne moremo trditi: on se ni tako povzdignil, da bi bil slikal v širšem zmyslu naše sovremeno živ-

ljenje, da bi nam bil kazal naše zdanje radosti in žalosti, naše boje in zmage, nade in strah, t. j. bolj ali menj popolno sliko našega društvenega stanja, našega obzorja, stopanje in padanje kulturnega toplomera, kakor vidimo to pri največjih sodrenih pisateljih vseh narodov. Pa saj vse zapadno slovianstvo nima nobenega pisatelja, ki bi pisal, kakor Turgenev in mnogi drugi ruski kritični pisatelji, ter bi torej slikal sodreno društvo: romantična zanimivost pripovedanja in značajev je še vedno glavna stvar. To je ruska kritika tudi že opazila ter se potožila, da zapadnoslovanski in južnoslovanski pisatelji ne slikajo sodrenega življenja in njega borbe, da je zato njihovo pripovedovanje skoro brez idej, dobitih sredi našega življenja, v tem ko je naše življenje vender jako zanimivo (vzemimo samo naš prepород in neprestani boj za obstanek in napredek) ter pisateljem naravnost ponuja jako bogato, raznovrstno tvarino.

Jurčič je bolj podoben ruskemu Gogolju in sicer v tem, kar je pri njem pač največ vredno, v slikanji tipov iz našega kmetskega življenja. Ti tipi so slikani s tako realistično silo, da pač vsak Slovenec lahko takoj reče: to so naši ljudje, to je naše življenje in mišljenje. Ravno tako ali vender še bolj na široko predočeval je Gogolj ruskemu društvu sliko za sliko iz življenja, ali ne samo kmetskega, ampak tudi, kako živé plemenitaši, činovniki itd. in sicer s tako resničnostjo, da se je vsa Rusija videla kakor v zrcalu ter se ustrašila same sebe in svojih grdob. Vender mislim, da Jurčiču ne bomo krivice naredili, ako rečemo, da so se mu take žive slike posrečile precej tako, ko Gogolju njegove, — samo iz kmetskega življenja, da so drugi značaji veliko menj tipični, čeravno že po svojem talentu bolj ali menj očitno teži za tem, da bi tudi oni bili karakteristični. Ali da ni dosegel tega ali vsaj ne tako kakor v svojih kmetskih tipih, krivo je menda prvič to, da je človeško srce in duševno življenje sploh bolj poznal in uganjeval, ko pa realno življenje naših bolj omikanih krogov, in drugič že omenjena okolščina, da se je učil najbolj od takih, katerim je romantična zanimivost glavna stvar.

Ko je bil Gogolj že razvil vso svojo genijalnost in ustvaril svoja neumrjoča dela, dogodilo se je pri njem, kar vidimo prav redko, da on sam pravega pomena in prave vrednosti svojih del ni razumel. Kar je najboljšega napisal, mislil je, da je pisano le bolj za

zabavo, a ostre satire ruskega življenja in v njej ležeče moralne sile skoro ni več videl in na zadnje začel se celó kesati svojega pisateljevanja, ker je opravičeno in dobrodejno svojo satiro začel držati za obrekovanje svoje drage Rusije in ruskega naroda. —

Kaj takega Jurčiču se ve da ne moremo očitati, samó v tem mu je nekaj podoben, da je on to, kar je najboljšo, stavil bolj na zadnje mesto ter v povestih svoje kmetske tipe večkrat uvajal tako rekoč čitatelju za zabavo, da si nekoliko oddahne ter se tako rekoč málo odvrne od glavnih oseb in glavnega dejanja. Da nam je ostal bolj pri kmetu ter ustvaril še več kmetjskih tipov, da je segel še malo bolj globoko in zabavi v risanji tipov pridejal še kritike in nekaj več satire, čestili bi ga gotovo še bolj in naše potomstvo slavilo ga še bolj. Samopoznanje bi napredovalo gotovo z večjo silo in še bolj budilo v omikanih krogih poznavanje in ljubezen do priprostega naroda, njegovih radostij in bridkostij.

Pa četudi Jurčič ni vsega dosegel, kar je mogel ravno v tem zmislu, nekaj gotovo tudi za to, ker je prezgodaj umrl ter ni mogel doseči vrhunca svojega naravnega razvitka ravno v tem pogledu: vendar nam je obzorje ja k'o razširil s tem, da smo v plastični realnosti zagledali svojega kmeta, to podlago narodnega življenja, ter bolj ko kdaj opazili, da je on prava naša kri, zdravo naše meso in začeli z večjim veseljem stopati doli k njemu kakor brat k bratu. Čeravno njegovi najboljši tipi nimajo Bog ve kakih idej ter jih v njegovih omikanih osebah in posebno v Tugomeru nahajamo se ve da več, čeravno je Jurčič gledé množine idej n. pr. v primeri s Stritarjem pač gotovo za njim ter mu obzorje ni tako široko: vendar je kot pripovedovalec veliko pred njim. In ne samo pred njim! Koliko pa ima vse zapadno in južno slovanstvo mož, ki so pokazali toliko realno moč in ustvarili nam toliko tipov, kakor ravno on? Zato smemo pač reči s francoskim kritikom: „Brezsmrtnost gre tvoriteljem živih ljudij, onim, katere navdušuje življenje, kateri rišejo življenje (Emile Zola: Parižskija pisma I. 236).“

VI.

Iz vsega zgoraj povedanega pač vidimo, da naše obzorje ni ravno široko. Sicer mi morda poreče kdo, da trije, štirje pisatelji še ne sestavljajo našega duševnega obzorja. Ali če pregledamo tudi vso našo književnost in vse naše socialno-politično življenje, mislim,

da ne bomo opazili bitno širjega obzorja. To je tudi razumljivo: mladi in mali smo. Vedna borba za narodno življenje nas sili bolj ali manj naravnost, da si omejimo svoje želje in delavnost na najbolj potrebno in — dosegljivo. Z druge strani pa nam zadržuje razširjenje obzorja gotovo tudi to, da pri nas omikanec lahko misli, da mu daje tuja (nemška) omika dovolj široko obzorje, in ne vidi, da nas tuja omika ravno vsled svojega bogatstva lahko bolj moti, ko nam koristi, če vzprejemljemo od nje vse vprek brez zrelega premisleka, česa je ravno nam najbolj potrebno. Pomisliti pa imamo tu še to, da si mi le prevečkrat ne izbiramo iz te tuje omike po svoji volji — kolikor je vendar že imamo — ampak da se nam ona naravnost narivava in sicer ne, da nas podpira v našem naravnem, t. j. narodnem razvitju, ampak da nas — pogoltne: Zato je opravičen neki strah pred to omiko, in ko bi se nam tudi ne vrivala tako rekoč s fizično silo, tedaj bi se njena moč in njen vpliv takoj veliko ne zmanjšal, ampak bi se morali še dolgo boriti, dokler bi se postavili na svoje — slovanske — noge ter bi si obzorje znatno razširili. Ko bi to dosegli vsaj nekaj bolj, ko do zdaj, mogli bi izbirati si iz vse zapadne omike ravno to, kar nam je najbolj potrebno ter bi to priporočali občinstvu: tako bi jenjal do zdaj tako opravičen strah pred tujo omiko. Za zdaj pa nam ta strah vsaj kaže, da imamo še v sebi silo življenja, da v obče vendar še nismo žalostne žrtve na čast in slavo — tujcem. In naš narod se bode ohranil, četudi je zaostal v omiki za mnogimi drugimi, če se bode odlikoval z dobrimi praktičnimi vplivi na življenje, srce in voljo, če se bode počasi rešil pustega posnevanja, tega očitnega znamenja nesamostalnosti.

Slovenski narod se prebuja. Ta naš preporod je jako podoben českemu, kakor ga je risal dr. Tonner pred Poljaki v Levovu (v februarju 1882. l.) in med drugim pripisoval preporod českega naroda stalnosti kmeta za občno delo in omiko pod vodstvom domoljubov: „Naši česki apostoli niso deklamovali, niti govorili fraz, niso pisali za narod in o narodu pripovedek in izmišljav; iz početka so celo zgodovino izučevali prav malo. Pisali so za narod, v narodnem jeziku, o praktičnih stvareh: kako treba orati, sadje saditi, za bučele skrbeti, kako pečati se z obrtnijo, družé to realno stanje z narodnimi svrhami.“

Obzorje Čehov v obče ni preozko, pa tudi ne preširoko, ali vendar bolj ozko, ko široko. Sam Gregr priznava; da se česka lite-

ratura boji svobodne besede evropske znanosti ter da je brez bogate, razvijajoče vsebine (gl. Věstnik Evropy XII/6 4, str. 429). Preširoko obzorje slabi človeku moč in voljo za najbližje potrebe, telesne in duševne, ter ga goni tako rekoč mimo sedanjosti k idealom daljne bodočnosti: ono postaje tako malo plodovito. Taki so v slovanskem svetu oni, večjidel mladi ruski radikalci, ki bi radi takoj izvršili velikanske socijalne reforme, ki njim s a m i m niso dosti jasne, ne oziraje se dovolj ni na mogočnost, ni potrebo, ni na sredstva. Isto slabost imajo tudi bolgarski ali srbski radikalci, če se preveč oddaljujejo od sedanjosti in mogočnosti napredka na podstavi življenja in njegovih uvetov. Nasprotna je slabost, ako inteligencija živi le bolj v preteklosti, od spominov na njo in za njo težč z nekim romantičnim navdušenjem. Slovanski svet ima tudi to prikazen in vidi, da je ta romantizem rad združen bil in je z nestrpljivostjo in fanatizmom, ki ne more imeti vspeha, dokler se hrani in živi le bolj v preteklosti ko v sedanjosti, ter niti s to niti z bližnjo prihodnostjo računati ne zna. Preozko obzorje je torej pač še bolj škodljivo in neplodno, ko malo preširoko ter je mladim narodom pogled v prihodnost bolj naraven ko v preteklost.

Ako je torej važna naša naloga, da si širimo svoje obzorje in ako je gotova resnica, da so tako dobljene in osvojene dobre ideje in dobro znanje trda podlaga napredku in to tem bolj, čim več je produktivnega znanja in idej: s tem še nikakor ne težimo za kakim kosmopolitizmom, ki bi bil res za nas preširok in neploden: „Razkoš kosmopolitičnega mišljenja si morejo privoščiti brez nevarnosti za svoj obstanek vselej samo prve svetske sile, nikdar pa take, ki imajo še težiti za višjimi smotri (Jahrbücher für Nationaloekonomie und Statistik IV. 320).“

Tako govori Nemeč z obzirom na svoj narod. Koliko več velja to za nas početnike in bolj ali menj za vse slovanstvo! Za Ruse še najmenj, pa je za to slavni Ivan Turgenev v svojem govoru na banketu 28. junija 1882. l. mogel reči med drugim tudi to: „Naglašujejo narodnost v umetnosti, pesništvu, literaturi samo slaba plemena, ki še niso dozrela ali pa niso politično samostalna; njihova sila (energija) ima služiti, se ve, za druge bolj važne svrhe, da si ohranijo svoj obstanek.“ Rusom se res ni boriti za svoj obstanek, ali o svoji narodnosti, o slovanstvu sploh in o njegovi kulturni nalogi govore ter bodo pač še dolgo govorili in najbrž čim

bolj se bodo zavedali, tem bolj se bode poudarjal kulturni napredek slovanstva (četudi njim Rusija mora biti prva), ali ne kakor kako nepomirljivo nasprotje zapadni omiki, ampak kot samostalen delavec na obširnem kulturnem polji. Ta samostalnost bode tudi v daljni prihodnosti, celo na svojem vrhunci, vendar le odnosna, ker popolne ni imel in ne bode imel noben — celo ne kitajski — narod.

Ali kako naj si širimo obzorje? S produktivnim, t. j. najbolj ravno nam in ravno zdaj potrebnim znanjem. Ako v obče govorimo, vredno je sicer vsako (pošteno) znanje nekaj, ali ako me odvrta od najbolj potrebnega, da živeti in pametno napredovati ne morem, postaje to znanje celo lahko škodljivo. Takega znanja vleče kultura več s seboj, nego ga je treba. Da si pa pridobimo potrebnega znanja zunaj tega, ki ga nam šola daje, imela bi naša literatura morda bolj ko do zdaj dajati potrebno znanje pa tudi svetovati, kje bi si ga pridobili. Nemške knjige se ne bójmo, če je le dobra, še menj pa slovanske ali druge; priporočajmo jo ali pa vsaj povejmo občinstvu njene glavne misli. Saj vendar imamo in bomo imeli med seboj ljudij, sposobnih za to, če si le posel dobro razdelé. Ali se nam tako ne bi bolj hitro ko do zdaj širilo obzorje, jačala umna in ž njo občna produktivna moč? Za narodnost pa mislim, da se nimamo tu prav nič bati: produktivno znanje more samo jačati, slabiti pa ne.

Preveč na široko tudi tu ne moremo razpeti svojih kril, niti letati previsoko. Izboru in zdrave kritike nam je treba. Pri nas in sploh v vsem neruskem slovanstvu je kritika še slabo razvita. Četudi se tiska leto na leto več, literaturna kritika v obče vendar le bolj šteje in poroča, ko ocenjuje. Kritika je potrebna celo prvi knjigi, ki se tiska, saj škoditi jej ne more kritika, ki poučuje in vodi kakor skrbna mati svoje dete; svari, da se ne pišejo nepotrebne stvari; uči, kaj in kako naj se piše; sodi napisano ter poučuje pri tem pisatelja in občinstvo, pa tudi z vso odločnostjo povzdiguje svoj glas, ako bi kdo hotel literaturo zlorabiti, kvariti občinstvu ukus, srce in um.

Brez kritike se literatura ne more vspešno razvijati, četudi se literaturne „znamenitosti“ bistro množé, t. j. take, ki jih slepo slavi ali stranka ali prijatelji. Pri tem se gubi vsaka mera za pravo vrednost in zaslugo. Literatura postaje najedenkrat „bogata“ ter se začinja tožiti, kako da je svet bolj ne čisla, in da so krivi tu ošabni

in zavidni Nemci ali druga sodrga: slovanski svet ima tudi že takega kulturnega cvetja. —

Znano je, kako je Lessingova kritika silno vplivala na razvoj nemškega slovstva ter tako rekoč omogočila, utrdila in ojačala slavno dobo nemškega klasicizma. Nekaj podobnega predstavlja v ruski književnosti kritika Bêlinskega, ki je od 30ih do 50ih let našega stoletja budil in vodil literaturni razvoj. On in neki njegovi moskovski prijatelji so bili iz početka vsi vtopljeni v Heglove abstrakcije videči v njih nov evangelij človeške misli in človeškega napredka. Ideji lepote n. pr. pripisovala se je neka absolutnost ne gledé na misel, ki se je kot tendencija celo gonila iz literature. Tako je postajalo vse nekako jednake cene in vrednosti, bodisi fantastična igrača ali živ izraz človeške pozitivne misli, radosti in tuge, če je bilo le „estetično“ jednako lepo. Ali zdrav ruski um se ni mogel zadovoljiti s to „absolutno vrednostjo“ in ravno Bêlinskij je bolj in bolj poudarjal potrebo približavanja umetnosti k življenju. Z gorečim navdušenjem je pozdravljal vsakega darovitega pesnika ali pisatelja, budil, svaril in spremljal ga s svojo kritiko. Kako je n. pr. takoj iz početka spoznal v Gogolji njegovo darovitost, kako ga je vzpodbujal in občinstvu tolmačil, kako bičal svojega ljubljenca videč, da mu stopa na krive poti, da ne ume samega sebe in pomena svojega genijalnega delovanja! Širok realizem in ž njim združena kritika življenja je pridobila s to kritiko tako trdno podlago v ruskem življenju in ruski literaturi, da ni nobene stranke, katera ne bi visoko čislala Gogolja, Turgenjeva, Gončarova, Dostoevskega in mnogih drugih, ki so vsi vzrasli in ojačali se posredno ali neposredno na kritiki Bêlinskega (in njegovih naslednikov); ni omikanega Rusa, da ne bi tega priznaval ter ne ponašal se s temi velikani ruskega uma.

Nam je realne kritike neobhodno potrebno, ako hočemo stalno napredovati proti gotovemu smotru, a ne tavati sem ter tjà, kritike, ki zahteva, da nam književnost kaže življenje, in sicer najbolj naše, ker drugo domači pisatelji tako ne morejo lahko opisavati, kritike, kateri ni vse jedno, če občinstvu dajemo sanjarije o življenju, ali pa žive ljudi. Brez nje literatura postaje ko stoječa voda, ki se usmrači in jo začno prerastati kisle močvirne trave.

Taka kritika torej ne obseza samo umetniških strani del, ona sodi tudi misli, ideje, obzorje delajočih oseb, in ne samo njih; časi

bi se morala ozirati na ves tečaj občnega in posebno našega slovenskega in slovenskega razvijanja, morala bi kazati njegove dobre in slabe strani, da ne zabredemo na krivo pot. Tako bi postala kritika našega kulturnega življenja sploh.

Malodušni ljudje radi govore, da bi kritika škodila, ker bi odkrivala naše slabosti. Jaz mislim, da nikogar ne varamo, če prikrivamo slabosti, saj jih vendar vidimo sami, še bolj pa nam jih potem drugi očitajo, če smo morda sami — kratkovidni in ne vidimo pota k boljšemu. Zdrava kritika se ne boji torej ni preteklosti, ni sedanjosti, temveč sodi ves dozdanji razvitek, pa tudi ideale bodočnosti.

(Konec prih.)

Svět pesniku.

Drevó tam v vrtu, glej, stoji
Ter širi k višku veje prazne,
Dejal bi: tiho v snù želi
Toplote, luči si prijazne.

Vzpomladni mu poljub gorák
Novó življenje v žile vliva,
Ko majnik pride, veselják,
Do cveta cvet drevó prekríva.

In ko si ptičji zbor krilát
Pripel je v vejah stanovanje,
Celó ti sam se mnogikrat
Pod njimi vtopljaš v sládke sanje.

Vzpomlad, presvetla hči nebés,
Z drevesom čudo je storila,
A dôkaj večjih še čudés
Ljubezen že je izvršila.

Zató mi, pesnik, ne žalúj:
Temán moj duh, srcé je prazno!
Ljubezen te povéde, čuj,
V življenje cvetno in prijazno.

Drevesnih toli ni cvetóv,
Kot pesnij v pevskem srci vstaja,
In bolj od ptičjih vseh glasóv
Njih vsaka dušo nam naslaja.

A zgolj ljubezen jih na dan
Poziva iz srcá globíne;
Zató, pesnik, in srčán
Zaróti v beg duhá temíne!

Zaupljiv brž odpri srcé
Ljubezni v mirno stanovanje,
In pesnij večnih porodé
Vesele tvoje pevske sanje!

Jos. Cimperman.

sapa ter potisnila kočo v reko, da je plula dalje. Na strehi pa sta sedela oče in hči. Starec je govoril sam s seboj. Ugasnil mu je ogenj v pogledih. Smrtna groza in pa zavest, da je z besedami, ki niso bile resnične, pokončal tuje življenje, potrli sta mu dušo ter mu zmedli njene moči.

Usahnilo je zopet vodovje. Pod robom v Kotu obtičala je kočica v pesku na produ. Z njene strehe so morali s silo spraviti starega moža, ki je v blaznosti preživel še nekaj let potem.

Plemiči Kosmovi so že davno izmrli. In če bi najstarejše poljanske krstne knjige ne pričale o njih, niti ne vedelo bi se sedaj, da so živeli kdaj! Tako je človeško življenje! Kakor list, ki ga strga vihar z veje ter ga zanese, Bog ve kam. Kdo povprašuje po njem? Blagor mu, komur je dano s tolažilno zavestjo umreti, da je smrt v resnici — življenje našega življenja!

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

VI.

(Dalje.)

Vse se lahko pretirava in tudi realizem ni izvzet: on n. pr. časih obliko, t. j. umetnost, preveč zanemarja, ali pa riše skoro samo slabe strani, t. j. pada v nasprotno slabost od one, s katero nam pretirani idealizem zida svoje gradove v oblakih.

Ta realizem v literaturi ni fotografija življenja, ampak njegova umetna slika in tolmač ob jednem, on na realni podlagi teži za tem, da človek odstrani svoje slabosti in krivice ter kulturno napreduje: isti namen ima realizem tudi povsod drugod. Realizem mislim si v obče precej tako kakor n. pr. Rodbertus-Jagetzow v pismu k A. Wagnerju (26. julija 1875) zahteva, da naj bode narodno gospodarstvo kot znanost realistično: „Realistično, pravim, naj bode, ali ne v tem zmishu realistično, da obseza samo sedanost z vso

njeno ropotijo, nego v zmislu, da išče sledí, ki iz preteklosti naše znanosti čez sedanjost vodijo svojo prihodnjost v ideje (in die Ideen ihre Zukunft führen). Saj tudi ideje, ako jih znamo samo razlikovati od močvirnih lučic, ki se rade vrté okoli njih ter jih vodijo na stran ali v močvirje doli, imajo tako čvrsto realnost, kakor le more biti najprostejša, najočitnejša resničnost, in one si bodo vedno delale pot z zgodovinsko močjo, ki prekosi prirodne sile po svoji moči (intenzivno) in po svojem obsegu (ekstenzivno) povsod, kjer jim hoče človeška neumornost pot zapreti.“

Ali ni to idealen realizem, četudi je osnovan na preteklosti in sedanjosti? On obseza vse, tudi najvzvišenejše kulturne pridobitve in nade bodočega napredka. Zakaj bi se ga bali in branili? Saj je tudi v dozdANJI kulturi človeštva velika večina tega, kar ima stalno vrednost, rezultat realnih potreb ter je bilo in je v ozki zvezi z življenjem. Res je polna zavednost pomena tega realizma sad, ki dozoreva v moški dobi življenja narodov, ko gospodstvo bujne mladeniške fantazije pojenjava. Ali če se javlja kot važen faktor in moč, je posameznikom in narodom celo nevarno, ako se ne ozirajo nanj.

Tak realizem je gotovo visoko moralen, ker si hoče pridobiti kolikor je mogoče blagotvornega, kulturno-moralnega vpliva na življenje, ima torej brez dvoma idealne težnje ter bi se mogel imenovati tudi realni idealizem, kakor si ga n. pr. gotovo misli tudi Schaffle (Bau und Leben des socialen Körpers IV. 45): „Realni napredek ima v idealizmu pred seboj svojo senco ali bolje svoj budeči lučni žarek.“

Slovanstvo je v obče dolgo živelo v neki idili, pelo svoje pesme, slavilo svoje idealizovane junake, pripovedovalo si svoje pripovedi, in če smo prihajali v dotiko z bolj starimi narodi, bili smo premehki, malo sposobni za boj, v katerem je jačji navadno ta, ki je bolj vztrajen: vztrajnost je znak višje kulture, po njej tudi svojo lahko merimo. Poznati pa moramo značaj te borbe: ne držimo se samo zunanosti in površnosti, ki je mnogo kriva naše nezloge in preprirov. Preprazno in pusto naše življenje meče se iz jedne jednostranosti v drugo, domišljija vlada, da si napolni praznoto, kulturno cvetje bi radi igranje se pobrali, četudi ni rastlo na našem drevesu. Pa ker mislimo, da je to lahko, nimamo pravega spoštovanja do težkega mnogo-stoletnega kulturnega dela naprednejših narodov; a pravo, mučno,

vztrajno delo ne diši, o njem se niti rado ne govori, vse se bori le za obliko.

Ni mogoče doseči prave omike, ako se duševni razvoj ne vrši ob jednom s primernim materijalnim. „Najprej omikan, potem bogat“ je nemogoče, ako se materijalne stvari preveč zanemarjajo. Tudi nasprotno se ne da doseči, ali vendar bolj ko prvo. Ako narod zanemarja svoj gospodarski napredek — četudi za omiko — koplje si sam svojo jamo. Ako pa tudi nekaj več dela, ko se uči; več varčuje, ko troši, ima vedno toliko moralne snage, da si potrebno učenje pomnoži in znanje razširi. Za to literatura nikakor ne sme zanemarjati narodno-gospodarskih vprašanj in nauk, da širje občinstvo dobi za nje zmisel, da si tako more čuvati gospodarsko snago in jo množiti: ni dosti, da se piše, mora se čitati in ravnati po tem. Da ima pa slovenski narod sploh vendar še precej podvzetnosti, ima se menda gotovo bolj zahvaliti praktičnemu življenju in njegovi borbi, ko pa literarnim ali šolskim vplivom.

Da si povzdignemo gospodarsko snago, morali bi vsaj najprej dobro vedeti, kako stojimo. To znanje je pa sploh gotovo še nepopolno celo pri naprednejših narodih, kakor smo mi, in vendar se jača država in narod tem bolj, čim bolj napreduje to znanje, spojeno z delom, čim bolj takó razvitje postaje soglasno (harmonično). Potem se jača in širi ideja osebnega dela in zasluge, število idej se množi, a sebičnost se manjša pri takem soglasnem razvitku, četudi ljudje delajo za se, t. j. za svojo korist, saj to so si dolžni: „Prava korist je čisto človeška, ona je versko in нравno dobro, pravica, lepota in je prav gospodarska (Schäffle: Bau und Leben I. 133).“ Takih materijalistov se ni bati: „Večkrat so materijalisti za občno dobro fanatično navdušeni, med tem ko se verski sanjači poklanjajo absolutni svoji sebičnosti (Schäffle ib I. 174).“

Taki ljudje so podvzetni, ne bojé se sveta (saj v njem iščejo dela), širijo si obzorje, da ne ostanejo ozkosrčni zapečkarji in filistri. Frazo in polovičnost sovražijo: ona gospoduje najrajši pri kakem slabem narodu, budi šovinizem in vsakovrstne pismouke, farizejce in sofiste. Svojo dolžnost pa ljudje radi zanemarjajo, vestnost se ne čisla, ali pa se celo naravnost strastno preganja. Vse to izpodjeda narodno telo, ruši njegovo podlago, rodbino, ko jedenkrat strast začne živeti na tuje stroške, duši najplemenitejše, celo rodbinske čute. V učenem svetu pa se širi brez konca in kraja neproduktivna

znanost (pravi aleksandrizem) ter gnusno-sebične in slavične spletke „učenjakov“: „Jednostranskih specialistov ne cenimo za popolne, prave ljudi; in oni navadno tudi niso najboljši državljani (Schäffle, 16. I. 202).“ Cvetoče strankarstvo slabi narod, lehkomišljeno uživanje se širi, da produktivna snaga še prej onemore: vesele se le upniki, ode-ruhi in razni umazani špekulantje t. j. oni kapitalizem, ki za svoje namene rabi vsa sredstva, vsak moralni, gospodarski ali politični nered, ter Schäffle (16. III. 396) pač po pravici pravi o njem, „da je pravi nihilizem in anarhizem“. Sedaj se je lotil in z rastočo silo izpodjeda „jedino še čvrsto podlago sedanjega društvenega reda, gospodarje na deželi (Schäffle ib. III. 524).“ Pri tem pa v jednomer kriči, da je svoboda v nevarnosti in ljudje — verjemó. „Da volkovi vpijejo po svobodi, to je razumljivo; ako pa ovce ž njimi vred kriče, dokazujejo s tem samo, da so — ovce (Jhering: Der Zweck im Recht I. 146).“

Gori sem dejal, da ni vse jedno, je li kaka povest vzeta iz domačega življenja ali pa ne. Naše življenje je gotovo tako različno in zanimivo, da našim pisateljem ponuja gradiva več ko dovolj. Vzemimo samo dobo našega preporoda, n. pr. od Vodnika pa do danes. Koliko je preživel narod ravno v tem času in sicer vsi stanovi, koliko je bilo političnih in socijalnih izprememb, kako se da vse to opisati v mnogih živih povestih! Pa tudi sedanjost daje mnogo gradiva. Samo kmetško življenje, kako je raznovrstno v svoji borbi za obstanek, večkrat naravnost dramatično! Dotika kmeta z gospodo in z omiko sploh, ta gospoda sama, velik vpliv duhovščine in njegovi uzroki, odnošaj h gosposki in vladi sploh, strast našega kmeta za pravdanje, nespametne ženitve na nič, škodljive delitve in njihovi nasledki, rastoče hipotekarno zadolževanje, rastoči proletarijat: koliko je že tu gradiva, koliko ima še narod originalnih mislij, nazorov, navad, značajev!

Življenje naših trgov in malih mest ima spet marsikaj posebnega: dotika s kmetom zunaj trgov in vpliv nanj, medsobna odvisnost itd. To življenje je v marsičem morda celo bolj zanimivo ko življenje večjih mest, ki je bolj podobno drugim večjim mestom in že drugodi bolj izučeno ter opisano, četudi ima svoj tip, svojo politično in socijalno borbo, svoje narodnjake, nemškutarje ali tujce, svoje poljedelce, obrtnike, trgovce itd.

Poreče se mi morda, da bi vse to bilo tendencijozno, da v slovstvo ne spada. Če pisatelj življenje izučí — in to mora, če

hoče biti res dober — in ve, kako — tako rekoč — narodu srce bije, ima popolno pravico in dolžnost, da ga nam predstavlja, da tudi drugi, ki morda sicer tudi žive med narodom, pa nimajo časa ali volje (pa tudi ne daru) opazovati ga tako, vidijo pred seboj živo sliko, spojeno z estetičnim užitkom in poukom v samopoznaji.

Gotovo je tako pripovedovanje težko, ker potrebuje znanja naroda, težje ko ono, kjer pisatelj more po volji razpustiti svoji domišljiji krila ter mu ni treba skrbeti, da li res umetno slika življenje, ampak paziti le toliko, da verjetnosti ne prekorači preveč. Take povesti so navadno brez pravega značaja ter bi se večkrat n. pr. na Nemškem godile ravno tako lahko ko pri nas, samo da se imena izpremene. Take povesti so celo laže bolj zapletene ter imajo več onega romantičnega efekta, ki je preračunan za čitatelje brez dobrega ukusa. Nemških povestij in romanov te vrste imamo več ko dovolj v rokah in ponujajo nam jih vsak dan za mal denar — na škodo naši literaturi, našemu ukusu in zdravemu razvitju.

(Konec prih.)

Štefan Kocjančič †.

II.

Vrhu Rutarjevega smo prejeli o pokojnem prof. Kocjančiči še drug nekrolog, katerega konec podajemo tukaj svojim čitateljem:

Mnogo Kocjančičevih del je ostalo v rokopisih, ki so zdaj lastnina njegovega netjaka, č. g. Fr. Goljevščaka, kaplana v Biljani. Med rokopisi je nekaj takih sestavkov, katere je slavni pisatelj izdelal jedino za svojo rabo, ali pa je sam dvojil, da bi se kdaj natisnili. Med rokopisi se nahaja že l. 1851. spisano delo: „Usitatissima in Hebraeorum scriptis scripturae compendia, quod annis succedentibus in ingentem molem succrevit“, potem l. 1858. spisan „Lexicon Aetiopico-Latinum“, tudi obširno delo, a sam pravi, da najbrž nobeno teh velikih del se ne bode tiskalo. Že zdavna je bil spisal laško slovnico, in rokopis, ki ga ni med zapuščino, mora se najti pri kom, ki si ga je izposodil. V rokopisu je tudi kratek turško-nemški slovar, ki je, kakor vse iz njegovega peresa, čedno in razločno napisan; sestavil ga je najbrž záse. Celih 76 velikih pol obseza nadalje slovenski rokopis „Svetopisemsko staro slovstvo“, ki utegne biti pravi zaklad strokovnjaške učenosti.

mene surovega brdavsca pa še niso iztaknili, dasiravno nimam veliko menj na rovaši nego tvoja hudiču zapisana glavina. —

Po teh kolikor toliko prijaznih in iskrenih pogovorih je razbojniška trojica Breznos, Macafizelj in Rokomavsar v trudni pozni uri prestopila na dnevni red. —

Breznos je povedal, da ima potrebne ključe, da vé, kje so denarji, da ima Cmokavzarja in Ušperno pri sebi shranjena, in da bo sum tatvine letel jedino na Cmokavzarja, kateremu se za višjo gotovost tudi lahko kaj ukradenega blaga, na primer Prekleznovi ponarejeni petdesetaki, med obleko v vrečo vtakne. Rokomavsar je povedal, da je v srečnem, redkem položaji, da namreč vsi mislijo, da je še v Ljubljani, on je pa že tukaj. Da je bil on pri tatvini, bo nemogoče dokazati. On že ve, kako bo govoril, če bo treba. — Macafizelj je pa povedal, da je pripravljen zraven iti in ukradene reči spraviti. Da je on tatvine deležen, tudi nihče ne bode sumil. On je na glasu poštenega, pobožnega moža, in pri zadnjih občinskih volitvah ga je obče zaupanje sosedov celo v občinski odbor in v krajni šolski svet posadilo. — Srečen vspah brez hudih nasledkov je tedaj gotov.

(Konec. prih.)

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

VI.

(Konec.)

Poudarja se, da je samo lepota, samo umetnost namen v leposlovji. Res igra lepota veliko nalogo — ali prav v življenji, ki je krona stvarjenja. „Ni res, da je samo lepota brezsmrtna, življenje je še bolj brezsmrtno. Jezik more izginiti, estetika premeniti se, vzor biti drug: ali glasovi človeške duše, resnični glasovi radosti ali gorja so večni (Emile Zola o. c. I. 141).“

Prostodušno-idealistično leposlovje navadno slika dobro, t. j. poštene osebe presvetlo, kakor da bi bili neki svetniki na zemlji brez človeških slabostij, nepoštene riše pa zopet prečrno in ne tolmači,

kako da so dobri tako pošteni, a hudobni tako pokvarjeni: govore in delajo tu le bolj personifikovane ideje, ne ljudje. Takih knjig jaz ne bi niti mladini priporočal in sicer ravno z moralnega gledišča ne. Res treba človeku že v prvi mladosti vcepiti v srce ljubezen do dobrega in prezir hudobiije, ali s pretiravanjem menda se to ne doseže. Ko otrok ali mladenič malo odraste, vidi, da takih ljudi ni in v obče ne more biti, pa začne lahko misliti, da vse, kar je čital in čul, so samo lepe misli in želje za mladino, ne za življenje ter tako lahko zavrže marsikaj, kar bi mu bilo potrebno za vse življenje. Krščanski ideal ima sicer svoj zadnji cilj — nebesa, ali na zemlji pa vendar teži za tem, kar je tu mogoče.

Realizem pa za to ne zahteva, da bi se pisalo jednako za mladino in za odrasle: saj so predmeti tako različni, jedni primerni za mladino, jedni za bolj ali popolnem zrele ljudi — da bi za vsakega lahko pripravili ravno primerne berila. Prerana zrelost je gotovo škodljiva, ali ona se da sama naslikati čisto resnično in tako poučljivo, da bi odvracala in strašila od preranega dozorevanja in večidel neizbežne moralne in duševne škode v razvitku.

Brez dvojbe je naša literatura vplivala in vpliva na naše razvitje, ali ne toliko, kakor si morda kdo misli. Sovremeni duh nas je prebudil, on je naš mogočni pomočnik. Naš narodni značaj so sestavile verske, politične in socijalne okoliščine, ko nismo imeli še nobene literature: one še zdaj silno vplivajo na nas, gotovo bolj ko slovstvo.

Iz vseh slovanskih literatur ima ruska pač največji vpliv na občinstvo. To velja posebno o časopisih in mesečnikih (žurnalih): „Nikjer v Evropi periodično časopisje ni moglo pridobiti si tako hitro vladajočega položaja kakor v Rusiji. Takega vpliva na praktično politiko, takega neposrednega pritiska na razvijanje stvari, kakor so ga imeli (radikalni) „Kolokol“ in „Moskovskija Vedomosti“ ni imel noben nemški časnik; za takim položajem, ki so ga imeli (in ga imajo ravno zdaj zopet, op. pis.) neki moskovski časnikarji, nemški časnikarji niso nikdar niti težili (Deutsche Rundschau II. 187)“. O takem vplivu drugo slovanstvo pač še dolgo niti tam ne bode moglo misliti, kjer je politično samostalno, ker že neizogibni mogočni tuji vplivi tega ne bodo dopuščali.

Dokler si pa ne razširimo obzorja s pridobivanjem in osvajanjem večjega števila kulturnih idej, primernih stopnji našega razvitja, in

neke večje samostalnosti v življenji: naša literatura ne bode mogla imeti posebno velikega vpliva. Celo jezik se razvija le primerno z občnim napredkom. Nam, ki smo prišli za drugimi, je sicer kulturna pot nekaj skrajšana — kakor severnim Amerikancem. Ali mi smo podvrženi jako mnogim nevarnostim, posebno pa površnosti kulturnega razvijanja in izvirajoče od todi slabosti. Amerikanci pa so jako odločni. Tam je res življenje delo, kar je pa vendar tudi tam najbolj koristno za — kapitalizem. Vzor bodočnosti to pač ne more biti. Pač pa bi se mu bolj približali, ko bi ne delali narodni niti največ za države (kakor je to v militarizmu), niti za posamezne kapitaliste (v velikem obrtu), marš bi delo imelo za namen življenje sploh in mogočo srečo vseh posameznikov (gl. H. Spencer: Principes de sociologie II. 168). Ta angleški učenjak misli, da razvitje mora odločno stopiti dalje — do četrtega stanu ter premagati drugi glavni kulturni tip, namreč veliko obrtništvo, kakor je premagalo prvi, namreč vojništvo (militarizem).

Slovanstvo do zdaj ni razvilo čisto ni prvega ni drugega iz teh tipov: ono je še vedno bolj kmetsko. Rusom se očita, da imajo kmetsko državo in oni tega ne taje, pa jih tudi za bodočnost ni ravno strah, kakor se je menda tudi slovanstvo sploh ne mora bati, če bode imelo vedno pred očmi razvijanje in napredovanje celih plemen, t. j. vseh razredov, a ne jednostransko gospodstvo sebičnosti posameznikov. —

Večkrat čujemo tožbe — in ne samo pri nas — da mladina zapušča starejše. Ali ni to znamenje časa, znak, da prejšnji vzori ne zadostujejo več? Če ne zadostujejo, kje so novi? Saj to moramo vendar odločno trditi, da brez vzorov se ne dela za srečno bodočnost, marš da brez njih narod mora nazadovati. Morda mladina odstopa, ker jej ni po godu nepraktična in pri tem še suha učenost in doktrinarizem našega narastaja?

Tudi na ženstvo se tožimo, da nam pri narodnem napredku malo pomaga, da tam, kjer bi moralo imeti neko samostalnost kakor n. pr. pri učiteljicah, ravno te samostalnosti ne kaže, ampak je ali mlačno ali pa še rajši v taboru naših nasprotnikov. Slabost in neznačajnost širi se povsod, kjer so posamezniki čisto odvisni n. pr. od kake službice in si brez nje ne znajo pomagati, ker jim manjka praktične odločnosti. Brez nje pa se praktično domoljubje na široko razviti ne da: potrebno je praktično, ne prejednostransko znanje

in odločnost, ki jo podpirajo ideje. Znanje je moč, ali tudi ideje in vzori, ki teže, da se ožive v življenji, so velika moč.

Kaj sledi iz naše razprave? Naš slovenski in slovanski prepored ima sicer demokratičen značaj ter kot sad ideje narodnosti že po svoji naravi teži, da se omika širi v vsem narodu. Ali naše obzorje je še vedno ozko; najširše kaže v slovanstvu rusko razvitje, ruska literatura. Primerno široko obzorje pa je potreben uvet in mogočno sredstvo napredka: ž njim se množi produktivno delo in torej tudi narodna moč. Narod se razvija brez prevelikih jednostranostij, pri čemer inteligencija vpliva na ljudstvo, pa tudi prebujeni narod vpliva na višjo inteligencijo, kaže jej svoje potrebe, duhovne in materialne, ter jo tako varuje, da se preveč od njega ne oddali. Omika bi dobivala počasi značaj soglasne celote: ljudje bi se učili zares misliti o narodu in njegovih potrebah, torej brez škodljivih fraz, prosto, brez neproduktivne učenosti in z vedno bolj jasnim prepričanjem, da ima človeška kultura skupne zadeve, da je pa materialno napredovanje vsakega naroda, vsake države, neobhoden pogoj zdravega kulturnega razvijanja in stalnosti napredka, ki se pa ne da doseči brez realnega mišljenja in delovanja, katero pa podpirajo ideje kot sad kulturnega razvijanja, torej praktičen idealizem: vse to varuje od nazadovanja. Za to dobiva tudi literatura realen smer, budi in uči, sodi preteklost in sedanost, pa se tudi kritike idealov bodočnosti ne boji, marisodeč jih objektivno — kolikor je nepristranost mogoča — dela tudi za nje in za zdravo razvitje — vse to pa pod pogojem, da ima potrebno svobodo in zdravo moč, in tu za kulturni napredek po polnem velja ono, kar je že Montesquieu dejal, da „države (les pays) se ne obdelujejo po svoji rodovitnosti, ampak po tem, koliko imajo svobode (Esprit des lois).“ —

O Salonu.

Ni ga pač mesta na svetu, ki bi se v mnogobrojnih razmerah moglo meriti s središčem sveta, s živahnim Parizom! Kako življenje, gibanje, veselje in vživanje, kako blagostanje in kaka umetnost!... A moj namen ni, da bi v teh vrsticah natančneje slikal razmere in življenje v Parizu, — samo o tukajšnji umetnosti hočem podati par